

reliquiæ sedēt ad exitum Albis fluminis Thietmarsii, cum uicinis, qui Marforum referunt uocabulum. Sed hæc cum sit pars Saxonie, ad Saxonie tamen nomen, quod iam dudum requirimus, nihil pertinet. Heremus ergo in sententia Taciti, Catos ipsos uocari Saxones: quoniam & regionis termini, & gentis mores consentiunt eius testimonio.

LIBRI PRIMI CAPVT I.

Ac estimatione freti, repetam⁹ a uetustissima memoria, quæ Saxo Sialandicus, Danicæ antiquitatis scriptor, inter suæ gentis præclara facinora, etiã de Saxonibus commemorat: nam apud nullũ reperimus authorẽ Saxonũ priorem memoriã: Sed limites prouinciæ designare parerit. Ab aquilone quidem Saxonũ prouinciæ ab omni memoria annumeratũ est, quicquid ab Eydora fluuio

(qui limes est Danicæ atq; Teutonicæ) in austrũ uergit: Holsatiã, Thietmarsiam, Stormariã, cõplectens: quas tres terre partes uno Nordalbingiæ nomine ueteres amplexi sunt: quod & si uocabulũ non sit satis Latinũ, uenia tñ danda est longinquis Latio regionibus, si suæ linguæ mixtis nominib⁹, regionũ uocabula faciãt: quod & Itali, & Galli, & plerũq; omnes faciũt. Hæc autẽ Saxonie pars ad orientẽ habet terminũ Veterẽ urbem, olim inclytam, nunc solas casas rusticas præferens opidulũ, Stargard Wandalico nomine, quod sonat Aldenborg lingua Saxonũ, Latine Urbem ueterẽ: Ex qua orientẽ uersus, per littora maris Germanici usq; in Prussia, Wãdaliã ca gens omnia ditone tenebat: nunc uero Saxones impleuere, exturbatis per tempora uetustis habitatoribus: nisi q; clarę urbes per hoc littus sparse, a Saxonũ gẽte exedificate: parẽt tñ principibus antiquę gẽtis Pomernicæ, atq; Magnopolis: lingua autẽ tota est Saxonica: uix paucis reliquijs antiquę gentis per rura dispersis. Initiũ ergo Saxonicæ nationis est trans Albim ab Holsatia: inde trãsiliẽs Albim, per diocesim Bremẽsem in Westphaliã usq; ad Renũ fere pertingit: ab inde uero in Hassiã puenit ad Herciniam (qui nunc Hertici mōtes dicunt) pertingẽs ad cõfinia Thuringiæ: in qua olim non contemnendã partẽ Saxones militiæ stipendiũ a Francis, quibus militauere, susceperãt. Inde iterũ sub mōtibus lōgo tractu peruenit in regionẽ Albi non longinquã, cõplectens Wittenbergũ & confinia eius, quæ nũc superior Saxoniam dicunt, duobus principatibus Saxonie titulum sibi uendicantibus: legitima quidẽ successione ad principes inferioris Saxonie omnis regio pertinet: Sed superiorẽ apprehẽderũt Misnẽses marchiones, cum dignitate electuræ, quæ illi inferiẽt principatui. Meditullium autẽ huius, quã descripsimus prouinciæ, totũ ex Wandalico solo redactum est in linguã & mores Saxonũ: terra uidelicet Brunswickcẽsis, Luneburgensis, Magdeburgẽsis, Halberstadẽsis. Ad eandẽ uero nationẽ pertinet omnis Marchia Brandeburgẽsis, ex eodẽ Wandalico solo capta, ac uersa in linguã Saxonũ & mores: quæ utiq; lingua, si ad lucẽ ueritatis res inspiciãt, sola seruat synceritatẽ suæ uocalitatis, ut uerba omnia puro sono denunciet; non inuersa stridoribus, non cõtorta diphthongis, quomō Fran

corum (Germanos non Gallos dico) Sueuorū, Bauarorum Australium, in quorū stridorib⁹ Hunos, Auares, & reliquos barbaros, qui illis diu incubuere prouincijs, audire mihi uideor, cum frendēt potius q̄ eloquant, eadē quidē quæ & nos uerba, sed Tartareo sono cōtorta, stridoribus immixta, & multis diphthōgis dissonātia, proloquunt: Et iam, si dijs placet, etiā nostri studēt stridores superiorē imitari Germanorū, quō & illi, ut ferūt, iam linguę suę pertesi, Italicā frequentāt, & Flāmingi Gallicā: Ita passim Germanorū lingua in angustū deducit: Sed nostris in Marchia ea ratio est ut studeāt suis iā principib⁹ Frāci generis, qui auorū memoria Marchiā sunt cum dignitate electurę cōsequuti: Et in superiori Saxonia Misnensibus ueri Saxones linguā coaptāt: q̄ alienigenę principes ueris Saxonibus exclusis, nacti sunt memoratos principat⁹. Viderint superiores Germani, & qui curiā sequunt regis Romanorū, cur Itolorū sibilos patrię linguę, ut fertur, pretulerūt. Sed omissis querimonijs de iniuria linguę Germanicę, ad Saxones reuertamur: qui & si a limite Eydoræ ab aquilone in mediterranea longe procurrāt, tñ a uetustissima memoria ante natū Christum annis supra mille, etiā maria perquirētes nauigabant, per Albim, per Visurgū, perq̄ Amalsim in mare Britanicū, q̄d nostri uocāt occiduū, cum interim Germanicum appellent oriētale: & cum Danis, Suecis, etiā Phinnis, qui ad aquilonē pene sunt mortaliū ultimi, non modo cōmercia rerū, & bellorū incurfus, sed etiā nuptiarū fœdera cōciliabāt: Nam bella intercessisse Saxonibus & Danis inde certū est, q̄ Iutia, quæ est Chersonesus Cimbrica, nunc parēs Danis, tum Saxonū ditio tenebatur: quo tamen duce, & quo tempore Saxones eam cœperint, non tenemus: sed tempora, & regem, qui illam prouinciā Saxonibus ademit, tenemus: & in commemorationē uocabim⁹, si rem quę precessit pri⁹ attingam⁹. CA. II.

Um Danis regnaret Gram, rex etate sua clarissimus, & in prelijs manu promptus, qui ducis ac militis strenuā operā sepe cōiungeret: cum & ordinibus ut dux preesset, & multa preclara facinora ipse pugnās ederet, erat Phinnis rex Simblus, qui filiā spectabilis formæ, & singularis pudicię puellam, iam annis nubilem, ad nuptias collocare disponderet, ubi primū sua fortuna dignū procū cōperisset: Gram rex iam regno Sueciā tenebat cum Dania: inde de finibus controuersia quoq̄ illi incessit cum rege Phinnorū: utrinq̄ arma parant, & ducūt in aduersum: sed tñ priusq̄ explicaret acies, colloquiū fuit de legib⁹ pacis: per quā occasione rex Danię uidit spectatę formę regis Phinnorū filiā: & primo statim aspectu ita animo percussus est, ut amaret, paciscereturq̄ cū hoste, si filiā illi cōiugē permitteret, & arma positurū, & prioris copulę se uincula soluturum: tenebat enim iam cōiugē filiam regis Suecię, per arma questitā: ea autē fuit gētis huius etiā in paganismo cōtinētia, ut non multis, quomodo Turcę & Saraceni, cōiugibus lasciuerent: sed una contēti conthorali, iam tunc Christianū coniugiū implere uiderent. Simblus, qui potentioris arma regis non cōtemnebat, pacta comprobans, filiā illi desponderat: Cum autē rex Danię bellum in Norwagiam suscepisset implicitusq̄ magnis

difficultatib⁹ teneret, quibus etiã non facile expediendus putaret, Simblus Phinnor⁹ rex prioris poenitens pacti, quod metu quodã concussus inierat, eandẽ suam filiã Hẽrico Saxonũ regi uxore dare cõstituit: apparatusq³ pro regia fortuna factis, iam proxime nuptiar⁹ diem demorabatur: Facile enim fidebat ubi Saxonũ illi arma accederet, Danorũ regẽ etiã potētissimum sustinere, Tenebãt autẽ tum Saxones Chersonesum Cimbricã, que est Iutia, ut facile Danos, si in Phinnos mouerẽt, a tergo adorirent, Daniãq³ adeo facerẽt infestã, ut suis rebus Dani cõsulere coacti, hostẽ Phinnum obliuiscerent. Sed tum nuptiẽ in Phinnia apparatus, regio luxu feruescebat, cum superueniens Gram Daniẽ rex nihil metuentibus conuiuis, omnia disturbabat: nam exercitũ quẽ in Norwagiam armabat, in Phinnos cõuertit: ibiq³ sponsum regẽ Saxonũ Henricũ, inter sacra nuptiar⁹ oppressit: abstractãq³ patri filiã abduxit. Hęc prima in Danicis antiquitatibus Saxonũ mentio. Cum autẽ idem rex Daniẽ susceptũ in Norwagios bellũ prosequeret, Saxones iniuriã occisi regis animo uoluẽtes, arma iungere Norwagijs, nõ tam illorum charitate, q̃ occisi regis sui ultione: quo in bello Saxonũ præcipue armis idẽ rex Daniẽ oppressus, occubuit: Nec enim erat difficile Saxonibus, iam nautico populo, Iutiã tenenti, in Norwagiam illi non longinquã, arma cõuertere. Quid non qui ualet mutare longeuã uetustas? Iam tum Saxones ibi bella gessere, & ibi conciliauere sibi nuptias, quo nũc florescẽtibus per littora Germaniẽ mercaturis Saxonũ, uix nauigãt qui pauperiem in ultimis fluctibus tentãt effugere. Sed inde molem & uires gentis metiaris de loginqua militia, & de repositis gentibus, ad foedera nuptiarum euocatis.

CA. III.

Ifridus rex Saxonibus rebus preerat ea tempestate, qua Haddingus Daniã regno teneret: Exorit⁹ quidam uir audentior q̃ fortuna ferret, qui Daniã e Iutia infestã habuit, territans Danorũ regẽ uiribus Saxonũ: nam ipse Iutiã, que tum parebat Saxonibus, patriã habebat: eadem audacia uersus in Saxoniam, inde prædas agebat: Danorũ arma Saxonibus prætedens. Erat ea tempestate Sifridus Saxonũ rex alijs implicitus bellis, q̃ pacẽ ab Tostone (id erat enim uiro nomẽ) qualicũq³ cõditione emere cogebat: Pacti cõuerti placitũ fuit, ut regẽ Daniẽ Haddingũ socijs armis oppugnarent: Firmantẽ inuicẽ pacta, iungunt arma, Iutiẽ atq³ Saxonie uirib⁹ rex Daniẽ prælio cõgressus uincit, fuga sibi per mare cõsulere cogit: Insequut⁹ fugietẽ Tosto, prope erat ut cõprehederet: sed elabatur, & reparatis uirib⁹ hostẽ nihil tale opinantẽ aggredit⁹. Tosto accepto graui uulnere, uix se tutat⁹ ab hoste, in fugã rebus cõuersis se cõijcit: Inde cũ iam omnia sua suorũq³ prælijs absumpisset, utpote qui regi par esse nõ posset, pyriticã, que tum iusti questus nomẽ habuit, aggressus, opes reparauit: & inde iam auctior rebus & animo, patriã reuisit: Danorũ regẽ, cuius exercitib⁹ par esse non posset (q̃ Saxonie princeps iam illũ auxilio destitueret) in duellũ prouocauit. Tãtus erat regi animus, ut etiã si ob generis imparitatẽ iuste recusaret, cõtemneretq³ prouocantẽ, accepit tñ oblatã conditionẽ, & cõgressum Tostonẽ strauit. Hęc altera in Danicis antiqui

catibus Saxonū cōmemoratio. Silet interim nobis Cornelius Tacitus, si-
let & Plinius in libris. XX. rerum Germanicarū: de quibus ne fragmina
quidē, ut de Cornelio, extāt: q̄q̄ si superessent, tantā antiquitatē non attin-
gerent: q̄ ante Iuliū Cæsare & Gallie, & Germanie satis essent Romanis
incognite. Testat̄ tñ Cornelius Tacit⁹ Batauos, nunc Gelrēses, esse genus
Cattorū, hoc est Saxonū: ipsum audiam⁹: Omniū, inquit, harū gentiū, ni-
mirū, ad ripā Reni incolentiū præcipui sunt Bataui, nō multū ex ripa, sed
insulā Reni amnis colunt: Cattorū quondā populus, & seditione domesti-
ca in eas sedes trāsgressus, in quibus pars Romani Imperij fierent: Manet
honus, & antiquę societatis insigne: nam nec tributis cōtemnunt, nec pu-
blicanus atterit: exuti oneribus & collationib⁹, & tñ in usum præriorum
sepositi, uelut tela atq; arma bellis reseruant. Sic Bataui, idest Gelrenses,
ex Cattis, hoc est Saxonibus prodierūt: Nam & Brabātini, & Flādrēses
mixtū ex Saxonibus sanguinē ducunt. Sed hoc ad tēpora Magni Karoli
pertinet: qui multa millia Saxonū (quod dicem⁹) cū liberis, & cōiugibus
trāstulit ultra Renū: Nunc ea cōmemoratione cōtenti sumus ex Cornelij
testimonio, Batauos, quorū ille multa præclara attigit in Augusta histo-
ria, origine Cattos, hoc est Saxones esse. Iuuat & illud huic inferere loco,
quāti faciāt Transfrenani homines suam in Germanos referre originē: ipse
Tacitus loquat̄: Treuiri, inquit, & Heruli, circa affectationē Germanę ori-
ginis ultro ambitiosi sunt, tanq̄ per hęc gloriā sanguinis a similitudine &
inertia Gallorū separent. Audiāt Galli, tumidū gen⁹ hominū, testimoniū
Romani authoris: Agnoscat̄ hodie Franci genus suū ex Germania, & ipsi
ambitiosi sunt ab hac origine, gloriā sanguinis a patribus Germanis mu-
tuantes, ut separent ab inertia natiua Gallorū. Sed noui hominū cor altū,
non recipiēt Taciti testimoniū, non gloriabunt de Germana origine, ma-
gis, si licet, erubescēt: nec immerito, quia sanguis ille dudum exaruit, cum
robore prisco, emolliuit iam dudū uiros clementia cœli, quod & patribus
eorū Gallis remur contigisse.

CA. III.

Vndingus Sifridi filius rem Saxonū administrabat, quo tempo-
re Danis regnabat Roe, is qui Roschildiā suo de nomine, claram
quondā in Dania urbē fundabat: cuius regis germanus Helgo,
maris imperiū sortit⁹, uictoricē ubiq; classē cum circūtulisset, per Albim
fluuiū ascendēs, Saxoniā ipsam ferro flāmisq; uastabat. Hūdingus Saxo-
num princeps inopinato hostis aduētū turbatus, tumultuarias uires con-
traxit quas Danis opponeret. Apud Stadiū exercit⁹ cōuenere: stabāt pa-
rati in armis, & copiā pugnandi fecerant utriq;. Tum rex Danię ferocior
animo: Qñ, inquit, in magnis exercitibus præclara uirt⁹ sæpe non eminet,
tecū ego Hundinge manus cōsero: spectēt utriq; exercitus pugnātes du-
ces suos, & illorū se fortuna metiant, ut uictū se sciat exercit⁹ cuius dux su-
peratur. Non erat decorū detrectare, nam ignominie tum supremę habe-
batur, si euocatus recusaret. Cōuenere paribus armis in circū medio cāpo
designatū, acribus odijs incurrūt, sed tum cessit Saxonū ductor: uictoria
Danorū erat. Vnde factū est, ut Iutia decedere Saxones cogerent. Reuer

sa est igitur hoc tēpore Cherfonesus Cimbrica in Danię ditionē: nec post eum diem Saxonibus legit̄ paruisse. Arma quidē Saxonū sepe illata sunt in prouinciā, sepe uastata Iutia: Aliquādo prima pars eius, qui ducatus est Sleswickcēsis, Saxonibus suberat, sed nunq̄ ex illo die Saxonici iugū Iutia tota recepit. Rex Danię uictor, receptę prouincię gubernatores prefecit, qui ab incursionibus Saxonū illā terra maricq̄ tutarent. Magnū ea res Stadio uetustatis perhibet testimoniū, qñ nullius reliquę urbis memoria celebrať ex illo tempore. Ptolomeus quidē multarū de suo tēpore per Germaniā urbiū nomina cōmemorat, quarū hodie uel nulla extant uestigia, uel nomina sunt immutata. Stadio tum fuisse nomē quod nūc est cū duorū regū insigni pugna locus illustraret̄, hic locus testat̄: Dorstadiū tñ uocāt opidū priscū, unde Stadio testant̄ esse originē. Huius aut̄ Cimbricę Cherfonesi iustior posthac mētio erit, cum ad ea tempora uentū fuerit, quibus Cimbri patria egressi per Gallias se in Italiā contulerunt; inuestigandūq̄ nobis erit, quę tum fuerit gens Cimbroꝝ qñ constat hac tempestate uictos Saxones prouincia discessisse.

CA. V.

Elderus Saxonū princeps erat eo tempore, cum inter Hotherum g Suecię regē, & Balderū inter eiꝝ regni proceres nobilissimū (cui admiratione uirtutis, aut prestigijs magicarū rerum delusa uetustas, opinionē inięcerat diuinitatis, q̄ dijs genitꝝ, propicios haberet sui generis authores) bellū esset, ob nuptias puellę, quā uterq̄ cōiugē deposcebat: aliū regia dignitas in spem adduxit, ut indignū duceret, si imparis fortunę qualiscūq̄ illi preponeret. Aliū opinata diuinitas animo extulit: sed exitus docuit ementitā famā, fuisseq̄ mortālē quem diuū ferebant: Res in apertū bellū processit: congerūt arma magnis conatibus. Balderus qui suis uiribus par esse regi nō poterat, ad externa respexit auxilia: Gelderum Saxonię principē in societate belli & si longinqui deuocabat: nam Saxones nauigationibus assueti & si Iutiā modo non tenerent, naualē tñ operā non intermisere. Cōuenere nauales exercitꝝ, & pugnā atrocē diu paribus sustinere uiribꝝ: sed Balderꝝ falsa a popularibꝝ diuinitate donatꝝ, tum sibi fuga cōsulere coactꝝ est: nō enim ualuit opinata diu diuinitas aduersus armā mortaliū: Testis Belliportus, Balderi fugam uocabulo refert: Sed nō idem fugiēdi animus Saxonibus, perseuerauere in pugna pertinaciter, donec ad unū cęsi sunt omnes. Generosi animi uiuax uirtus uinci potest, fugari nō potest. Gelderū Saxonię principē prelio cōsumptū, remigū suorū cadaueribꝝ superiectū, ac rogo nauigijs extructo impositū, pulcherrimo funeris obsequio hostes extulerūt: Est enim uirtus ipsa uenerabilis, etiam apud hostes. Cineres eius perinde ac regij corporis reliquias non solū insigni tumulto rex hostis tradidit, uerum etiam plenis ueneratione obsequijs in funere decorabat: nihil inferior Pœno Hannibale, qui cęsum Marcellum uenerabiliter remisit ad Romanos.

CA. VI.

Intercessere ex hinc anni nō pauci, donec ad Wermūdū regē Danię i sceptrū perueniret. Is cum florēs eū sterilis sine prole pegisset, in se necta filiū sustulit Vffonem, ingenio tñ, ut uidebat, crasso, ut non ho

mo sed statua putaret: pater aliquāto se feliciorē ratus est, si filiū non ha-
 beret, q̄ ea stoliditate beluā humana forma nutriet. Accessit senectę incō-
 modis oculorū defectio: cui⁹ rei fama peruenit ad Saxones, assiduos Da-
 norū hostes, quos deturbatio antiquæ possessionis in Iutia cōtinuo per-
 urebat. Qui genti tum preerat nomē in annalib⁹ non habet, sed tñ q̄ sub-
 limi fuerit uir animo, legatio quā misit ad regē Danorū ostendit: cui⁹ hęc
 summa fuit, uir grādē⁹, & qui senio deficit, etiā cœcitate percussus, spon-
 te regno cederet Saxonibus, nec in discrimē mitteret exercitū suū: regem
 Saxonū, ubi scepra Danię illo tradēte acciperet facturū ut non illū poeni-
 teret adoptionis, meliorē se illi futurū filiū q̄ illam beluā, quam sub imagi-
 ne oris humani nutriet in aula. Superba legatio regem senio fractū uehe-
 mēter cōmouit: alteq; ducēs suspiria, cōtēptū suū nō leuiter ferebat: respō-
 dit tñ: modestius facturū Saxonū regē, si paucos qui seni superessent dies
 prestolat⁹, tum scepra inuaderet Danię, cū ille in fata cōcessisset: nō esse
 satis modestū, senectutē probris exaggerare: leuius se arma q̄ ignominia
 ferre: si tñ ille arma inferat, inuenturū in Dania militiā qua occurrat ueni-
 enti. Ad hęc legati: Nihil opus esse totis rem exercitib⁹ peragere, ad com-
 pēdia trāseundū: Filiū suū Saxonū rex regis filio opponet in duello. Tum
 senior: Quid opus est cumulare probra probris: fathiscētē irrifistis ætatē,
 nūc exprobratis etiam ignauia filij, quasi mea ex me culpa talis sit editus.
 Astabat legationi Vffo filius, & inexpectata omnibus uoce cōfidētissime
 a patre ueniā loquēdi poposcit. Senior quis eam a se loquēdi licētiā depo-
 sceret rogat: Proceres esse Vffonē filiū responderūt. Tum ille: Non satis
 uisum est uobis ad calamitatē meā ab exteris mihi insultari, qñ etiā a do-
 mesticis probrū irrisionis cumulāt. Illi q̄sanctē iurāt, esse, qui loqueretur,
 Vffonē filiū. Quisquis est, inquit, libere qd sentit proloquat. Tum Vffo:
 Qñ, inquit, tam superba legatione & patriā maiestatē, & regiā dignitatē
 Saxones cōtaminastis, agnoscite regi Danorū superesse filiū, qui geminos
 ex uobis prouocet in certamē: regis uestri prodeat fili⁹, armigero quē ue-
 lit comitat⁹: ego duos unus excipiā. Accepere cōditionē legati, abeūtes.
 Wermundus propius iubet adesse filiū, ut manuū ministerio discat, si ille
 sit quē esse testent. Grandia filij mēbra cōplexus pater, credidit esse quem
 uolebat. Tum ad filiū: Cur, inquit, fili tā diu latuisti: taciturnitate, & igna-
 uie simulatione absconditus. Ad quod ille: Quādiu tu pater integris uiris
 bus regnū administrasti, nihil opus fuit aut uocis meę ministerio, aut ulla
 forti in rebus gerendis opera: Nūc qm̄ te uiriū tenet defectio usq; ad con-
 temptū exterorū, credidi esse uicis meę, & superbiā uerbo retūdere, & for-
 ti opera te patre dignū filiū ostendere. Cur ergo, refert ille, un⁹ duos pro-
 uocasti: Vt abolerē, inquit, gentis Danicę nuper obiectam ignominia, q̄
 duo unū Atislum Suecię regem deiçerūt. Exultās pater, arma filio iubet
 expediri: nulla enim aut patris, aut ceterorū procerū grādibus ei⁹ artibus
 poterāt coaptari: discissa tñ ad locū tegētis clypei, utcūq; illi paterna sunt
 arma coaptata: Gladiū unū ceteris incōparabilē pater in delicijs habebat,
 hunc solū filio parem sperabat, qñ cæteri ad primā uibrationē dissilierūt:

Eydora fluuius limes antiquus Danicę atq; Saxonicę ditionis, locus pugnae deputatus. Prodiere hinc Dani, inde Saxones: medius in flumine locus qui extabat deligitur. Pater Wermudus & si cecus, pugnae deesse non patitur: certus de ponte in fluuium se mergere, si filius uinceretur. Processere pugnantur Saxo cum armigero, quibus unus Vffo opponitur: Prouocat ille utrumque: Nec minores animis Saxones diuisis operis, non una concurrebant. Primus armiger ictum ferens incurrit, sed frustratus est: nam hostis declinabat: subla taq; dextera caput Saxonis Vffo diffidit. Cecus pater ictum gladii ipso sono diiudicans, qua parte hostem, rogat, ceciderit. Illi respondet uno ictu totum peremisse. Redibat seni spiritus, & equatis iam uiribus, quod unus uni confli geret, certior illum uictoriae spes comprehendit. Succedit in pugnam Saxonum regis filius, & elusis aliquandiu altrinsecus ictibus, idem fuit regio iuueni exitus qui armigero: Iam & pater uictoris sonitum uibrati gladii cauti agnouit, & plenam iam filio constare uictoriam letus accepit. Hic tum erat exitus superbæ Saxonum legationis: Nam iugum quod tum Danis imponere satagebant, ipsi accipere.

CA. VII.

Vb hoc rerum statu non diu Saxonia permanebat: excusso enim tributariae subiectionis iugo, populus ad libertatem natus, se in illam protinus uendicauit: & aliquot Danorum regibus in medio detritis, cum idem regnum ad regem Dan eius nominis, III, peruenisset, continuatis bellis Saxones cum gente Danorum decertantes, statuerunt aliquando totis uiribus de summa re decernere: Vrebat Saxones erepte dudum Iutię memoria, si quando uirum intera conflictatione ad eam redire possent. Rex Danicę Dan puer, duodecimum ætatis agebat annum, cum legationem mitteret Saxonum princeps in Daniã: aut tributa Saxonibus Dani pensitarer, aut bellum de re summa expectaret. Bellum maluerunt proceres: quod tanto apparatus est omnium regnicolarum studio, ut ante expectatum hostibus in Albi occurrerent, tanta nauium multitudine, ut annum nauigabilem diu ita implerent ratibus: quod uelut ponte facto nauibus, de ripa transiret in ripam. Nec Saxones segniore, & ipsi undecumque contractis uiribus, obuiam hosti, proficiscuntur, & collatis armis is exitus qui esse plerumque solet: nam qui ad praelia alacriore hostibus in sua occurrunt, foeliciter coperti sunt dimicare, quod melius res in hostico quam in suo solo usu copertum est procedere. Vincunt Saxones, & tributa que Danis intertauerant, ipsi cogunt suscipere. Hoc mihi loco interfandum putauit, ne quis miret solas eas Saxonum res sermone perstringi quae illis fuere cum Danis, nihil uero ex mediterraneis attingere. Sed & illud mouebit forte lectorem, in cunctis quas memorauimus cotrouersis Danos semper Saxonum uictores ostendi: quod contra posterioribus seculis usu copertum est: Vtriusque autem rei una causa est, quod ex antiquitatibus tantę uetustatis nullus nobis preter unum Saxonem Sialandicum Danicę illustratorem, author est: & ideo rerum mediterranearum, quas ille non attigit, que tamen non minores, etiam illustriores putari possint, nulla nobis memoria est: nec in ea parte habent ceterę nationes quod illis inuideamus, aut quod nostre antiquitatis obliuione possunt obtendere: nam pauci, mille annorum memoriam uix explicat: ineptias enim plures

LIBRI I. SAX. CA. VII. ET VIII.

preferunt, quæ somnijs simillime sunt: quod nos de Francis cōgentilibus nostris, ab olim Germanis, suo loco ostēdemus. Iam uero quis mirabitur Dani cum scriptorē, Danicis rebus multū tribuere: quod & Romani suis, & Grecis Græculi fecerunt. Quod si eadē præditi dicendi facultate Saxonicas res uir genere Saxo cōmemorasset, aliam rerum formā narrādo præterderet. Studet enim quisque suæ nationi illustrandæ.

CA. VIII.

Ple tēporū, quæ attigim⁹ ordo, nos cōmonet: ut Cimbrorū mentionem hoc loco introducam⁹: Iam enim peruenim⁹ ad uicina ei⁹ seculi, quo ueritas de terra orta est, & iusticia de cœlo respiciens, obuiauerūt sibi in osculo pacis, in mediatore Dei & hominū Christo dño omniū seculorū Saluatore: Ante cui⁹ ortū annis plus quinquaginta, Cimbrum cum Theutonibus, Amburones cum Tigurinibus, magnis exercitibus per Gallias mouentes, in Italiā cōtenderūt: & occurrētes sibi, Romanorū uarijs in locis cōsulares exercitus, cum ducibus suis obtriuērūt: Nouissime & ipsi a Q. Catulo, & C. Mario Romanis cōsulibus, ad internecionē, ut ferunt Romani, deleti. Hæc de Romanis historijs nobis testatissima sunt. Sed non ita cōpertū nobis est, quæ gens fuerint Cimbrum: Dani, Saxones, an Wādali: aut promiscue omnes, aut ex his quædam: quod præsentī loco nobis pro uiribus explanandū. Nam Romani scriptores sola Cimbrorum cōmemoratione cōtenti, nihil super eius gentis sedibus & origine attigerunt. Cimbrum autē habitare in Chersoneso, quæ a Saxonibus procurrit in boreā, inter duo maria, Britānicū, & Germanicū (Nostri uocāt Orientale & Occidentale) ipsi⁹ Ptolemæi descriptione certū habem⁹: Idem Strabo & Tacitus asseuerāt. Nam Tacitus ætate sua, ad utranque ripā castrorum uestigia cerni cōmemorat, ad magnæ rei fidē, & molē gentis metiendā. Hæc est prouincia, quā nūc Lutiā uocam⁹: in qua præter ducatū Sleswickcensem quatuor sunt episcopatus, non Italicis angustijs dimēsi: & magna ei⁹ portio regi Daniæ censualis paret. In hac habitasse Cimbrum, triū quos diximus testimonio est certissimū: Sed quæ gens fuerit, Dani, Saxones, aut Wādali (oēs illi per uices eā tenuere prouinciā) hoc querimus. De Cimbris quidē testat Strabo his uerbis: Peninsulā habitātes ingenti quadā inūdatione cōpulsī natalia loca deseruerūt: nunc uero consuetā prioribus annis regionē inhabitāt: Augusto quæ Cæsari lebetē, plurima sibi sanctitate cōsecratū, dono miserunt, ei⁹ amiciciā postulātes, ut iniurias quæ pri⁹ subierāt obliuione deleterent, cōpotescere uotorū facti remearunt. Dictū, pfecto ridiculū, ut homines ad maris æstus, quos perpetuo natura efficit, per dies singulos bis accedentes, indignati e patrio solo digrederent. Tacitus quoque in descriptione Germaniæ: Eundē, inquit: Germaniæ sinū haud dubie ad mare Balticū, proximi oceano Cimbrum tenēt, paruæ nūc ciuitates, sed gloria ingēs, ueterisque famę late uestigia manent: utraq; ripa castra ac spacia, quorum ambitum nunc quæ metiaris molē, manusque gētis, & tam magni exit⁹ fidē. Ptolemæus ut dixim⁹ qui sub Hadriano scripsit Imperatore, testat Chersoneso, quæ in mare Germanicū excurrit habitasse Cimbrum. Sed quod gen⁹ hominū fuerit, cui ea sit appellatio, hoc querim⁹, Strabo Possidoniū facit testem, Cimbrum

latrocinādo incertis errabūdos sedibus, ad paludē usq; Meotim militiam
 agitare: Inde cōtracto uocabulo q; Cimbri ueteri Gallorū lingua latrōes
 uocitent: ab eis uocitari Cimmeriū Bosphorū quasi Cimbrū: cum Gre-
 corum lingua Cimmeros Cimbro uocitet, Plutarchus aut in Mario de
 Cimbris testat in hūc modū: Populos esse Germanicos ex his qui ad bo-
 reum oceanū sedē haberēt: q; homines magno corpore horrēdisq; oculis
 essent. Nam apud Germanos, ait ille, Cimbri prædones appellant: quod
 Strabo de Gallica, Plutarch^o de Germanica interpretat lingua: In hoc tñ
 cōsentiūt, q; uterq; latrones eo uocabulo astruit significari. Quidā ferunt
 Celticā terrā propter magnitudinē regionis: ab extremo mari, a septērio-
 nalib⁹ climatib⁹ ad orientē uersus Meotim fluuiū cōuersam, Ponticā Scy-
 thiam attingere, & hinc factā gentiū cōmixtionē. Homerus quoq; gentē
 Cimmericā ab extremis occidui mūdi aduenisse, Bosphoreūq; Cimmericū
 de suo nomine fecisse, testatur. Cōsona triū testimonia illuc uergūt, ut su-
 spicemur Wandalorū gentē olim Cimbricā a rapinis appellatā, eam esse
 quē a uetustissima memoria, ab occidua mūdi regione, quā dixim⁹, habi-
 tasse Cimbro, per maritima Germanici oceani uersus oriētē, per Prussia
 atq; Poloniā, per Sarmatiā, nunc Tartareā, usq; ad paludes Meotidas te-
 nuisse medias prouincias: Testis est lingua, quē etiā nunc ueterib⁹ Wan-
 dalis, quorū apud nos sunt reliquie Bohæmis, Polonis, Russis, latissimæ
 genti una est.

CA. VIII.

Am & pro alijs faciūt cōiecturę, q; aut Saxones fuerint, aut Da-
 ni, qui sunt dicti Cimbri: Q; eim Dani fuerint, qui sub Cimbro
 nomine pfecti sunt cū Theutonib⁹, & alijs Tigurinis, & Ambu-
 ronib⁹ inde apparet: q; per etatē illā, Dani eā puinciā tenuerūt: Dudū em
 Saxones inde eiecti fuere, & iā sub potētissimo rege Frotone lutiā quieuit
 circa natū Christū. Strabo, ut dixim⁹, suspicionē induxit cū cōtestib⁹ suis
 q; fuerint Wādali, qui Cimbri sunt appellati: Nā latrocinādo incertis er-
 rabūdi sedibus, Cimbri ad paludē usq; Meotim militiā agitarūt. Sed qui
 poterāt agitare militiā tā lōginquā, nisi Wādali extitissent, qui per gētilis
 suos Wādalos, omnia media tenētes, facile ad Meotim attingerent: Nam
 alienā nationē ita uagari intra suę puincię limites, Wādali non tulissent.
 Ptolemę⁹ aut cogitationē iniēcit, Saxones ea applicatone cēseri: est em nō
 gētis, ut dixim⁹, ppiū, sed a mala iniēcta qualitate appellatiū, q; Cimber
 latronē sonat. Saxones aut sic tum a uicinis appellatos credi potest q; fero-
 cia gēti sit cognata. Sed auget suspicionē q; Ptolemę⁹ nominat Cimbro
 mediterraneos, qui a mari recedant in Austrū: hi autē fuere Saxones: qui
 cum diu lutiā tenuerint, ibi a Ptolemęo credi poterant etate sua habitare:
 Nam q; in mediterranea recedāt cōpertissimū est. Quid igit in hac uarie-
 tate censem⁹? Ego sine controuersia Danos lutas fuisse existimo: qui tum
 appellatione Cimbro, cū Theutonib⁹, hoc est Saxonib⁹, & ceteris natio-
 nib⁹ Italiā petiere: Nā Dani, ut dixim⁹, ea tēpestare tenere lutiā puinciā
 & poterāt hi militiā agere usq; ad Cimmericū: cū Gothis enim dudū exi-
 bat ea gens, & habitabat ad Cimmericū, deinde ad Danubiū: ubi de suo

nomine Daciã fecit uocari prouinciã: quod in Suecia nostra ostendimus: & in mediterranea pcessit, ea potissimũ erate, qua Danorũ proceres Saxo-
 niam suę fecere ditionis. Nec iniuriũ est, Iutas Danos, appellari Cimbros
 idest latrones, q̃ militiã late agitauerint, per maria, per littora, per terras,
 usq̃ adeo, ut nauigantes aliq̃n Constantinopolim pulsauerint, longissima
 circuitione usi: quod in Norwagia ostẽdim⁹. Nec iniuriã quis putare de-
 bet, si aut Dani, aut Saxones, aut Wãdali, Cimbri, hoc est latrones, appel-
 lentur, cui in mentẽ uenerit, quid Alexandro respõderit princeps piratarũ:
 cum ille rogaret, quidnam illi esset q̃ mare teneret infestũ: Hoc ipsum in-
 quit, rex quod tibi, qui terrarũ orbem fatigas: Sed quia ego pauculis na-
 uibus rem perago, pirata dicor: Tu quia magnis exercitib⁹ uim facis, Im-
 perator diceris. Ita prorsus se res habet: Verũ dixisse libera uoce rex com-
 probabat, impune dimittẽs. Quid, oro te, Romanos adẽgit, infestum sibi
 facere mundũ, nisi libido dñandi, & amor habẽdi? Ea fuit caussa Danorũ
 quę illis inscriptionẽ faciebat, ut Cimbri, hoc est latrones dicerent. X.

A Cimbrorũ gens annis ante uirgineũ partum supra quinqua-
 e ginta, sedib⁹ suis exita cum uxorib⁹ & paruulis, nouas petere se-
 des annexa per Gallias, teste in cõmentarijs Cæsare, iter tenuit in
 Italiã. Profectos aut patria, duxisse per Saxoniam: quę nũc Westphalia est,
 & inde transmissa Reno, in societate belli, ex Gallijs accepisse Amburo-
 nes & Tigurinos. Gallici autẽ Scriptores, solita leuitate, Cimbros uocant
 Brabantinos, aut Flandrẽses: & alios alijs, pro suo arbitrio deputat popu-
 lis. Sed Ptolomeus, Strabo, Tacitus, Plinius, grauissimi testes, submouẽt
 Gallorũ leuitatẽ, ostendentes qui fuerint Cimbri, habitãtes in chersoneso
 duorũ mariũ. Accedit testis alius, omnib⁹ autoritate incõparabilis. C.
 Cæsar, qui in cõmentarijs testat de Cimbris: Cum enim de Aduaticis Gal-
 lorum ciuitate loquerẽt, inter alia dicit: Ipsi erant ex Cimbris Teutoniscq̃
 prognati, qui pertranseuntes Gallias, impedimẽta cum inualidis ad arma
 sub p̃sidio reliquerũt: Qui, inquit, cum iter in Italiã & prouinciã nostrã
 facerent, his impedimẽtis, quę secũ agere & portare nõ poterãt, citra Re-
 num flumen depositis, custodiã ex suis, ac p̃sidia, sex hominũ millia, una
 reliquerant: prius q̃ tñ Italiã per alpes attingerent, longo circuitu sub ipsis
 alpib⁹ transeuntes Macedoniã uastauerũt: Ibi Papius Roman⁹ consul
 cum exercitu fusus: Inde uero Aureli⁹ Scaurus cõsulis alteri⁹ legat⁹, cum
 exercit⁹ eius deleret, ipse uiuus in man⁹ Cimbrorũ peruenit: & cum in cõ-
 silium ab his euocatus, deterreret eos, ne alpes transirent, Italiã petitori, q̃
 diceret Romanos uinci nõ posse, a Bolo rege feroci iuvene occisus est. Ab
 eisdem Cimbris. C. Manlius, & Q. Seruilius procõsules, uicti p̃elio, ca-
 striscq̃ binis exuti sunt. LXXX. millia militũ ceciderũt, calonũ atq̃ lixarũ
 XL. millia: Secundũ populi Romani iussione, Cepionis (cui⁹ temeritate
 clades accepta erat) dñati, bona publicata sunt, primocq̃ post regẽ Tar-
 quinium, ei Imperiũ abrogatũ est: Caio Mario (qui nisi illi seculo cõtigis-
 set, actũ fuisset de nomine Romano) propter Cimbricũ bellum, cõsulat⁹
 per plures annos prorogat⁹ est: Secũdo & tertio cõsulatu absens creatus

est: Quartū consulatū dissimulanter captans, cōsequut⁹ est. Cimbri uastatis omnib⁹ circa Rhodanū, per Pireneū sunt saltū in Hispaniā transgressi: ibiq³ multa populati, a Celtiberis retroacti sunt: reuersiq³ in Galliā, bellicosus se Theutonius coniūxerūt, prius tñ uastata Hethruria, cū Romani interim trāsmarinis impliciti bellis, matrē Italiā defendere ab Cimbris nequiuerunt. Hanc aut Cimbros expeditionē, nec Cimber quidē gloriosū efferret, q̄ est a. C. Tacito cōmemorata: Sexcentesimū, inquit, & quadragessimū annū urbs nostra agebat, cum primū Cimbros audita sunt arma Cecilio Metello, ac Papirio Carbone cōsulibus. Ex quo, si ad alterū Imperatoris Traiani consulatū cōputemus, ducenti ferme & decem anni colliguntur: Tamdiu Germania uincit: medio tam longi æui spacio multa inuicē damna: nō Samnis, nō Pœni, non Hispaniæ, Gallique, ne Parthi quidem sepius admonere: quippe regno Arsacis acrior est Germaniæ libertas: Quid enim aliud nobis, q̄ cēdem Crassi, & ipse Ventidius uict⁹ Pacorus, nobis Oriens obiectarit: At Germani Carbone, & Cassio, & Scauro Aurelio, & Seruilio Scipione, M. quoq³ Mālio fulis, uel captis, quinq³ simul cōsulares exercit⁹ populi Romani abstulerunt. Sed hui⁹ tam indomitę uirtutis hic tum erat exit⁹, ut cū diuisis copijs Theutones cum Amburonibus ex Gallijs, Cimbri uero seorsum per Vindelicos, alpes penetrarint in Italiā, Theutones uicti sub alpib⁹ ad aquas Sestias a Mario, Cimbri uero, cum postulas a Romanis sedes nō acciperēt, apud Athesim pugnantes, duor³ consulū iunctis copijs, Romanę uirtuti cōcesserunt: quā uictoriam, & si Mario magis inscribendā Romani putauerunt: uirtute tñ militum Catuli consulis rem actā, alij scriptores nō silent. Non tñ ad interuentionem tum cęsam gentem crediderim, & si multa sint millia inrerempta. Strabo quoq³ testis accedit, qui, ut supra meminimus, sub Augusto pacem petentes testatur impetrasse. Postea uero, quia Romanis ab ea gente pax fuit, nemo gētis facit ullam mentionē: nec inter nostros Cimbro inuentus est, qui literis mandaret rerū successiones, in magna ueterū, quod ad literas pertinet, inopia: malebāt enim fortiter facere, q̄ aut docteloqui, aut erudite scribere ad memoriam posteror³.

CA. XI.

Ac de Cimbris nō iniucūda interposita cōmemoratione, ad Saxones nostros reuertamur: qui crebris colluctationibus cōgressi Danis, uaria fortuna fuere: nūc superiores, nūc deiecti. Nā Frothoni Magno, cui⁹ tempora ad natum Saluatorē pertigerant, & filio eius Fridleuo, æque ad arma uictorioso, regib⁹ tributa pependerunt. Sed iam regno deuoluto, ad Fridleui filiū Frothonē puerū duodēnē, Saxones iugum excutere maxima ui armor³ cōtenderūt. Principes tūc Saxonie fuerunt, Swerting⁹ & Hanefus: qui cōtractis undecūq³ auxilijs, magno prelio hostib⁹ nō imparatis cōcurrerunt: Tam difficili labore diu sudatū est in acie: ut magnitudine stragis utrinq³ factæ, utraq³ sibi pars uictoriā reputabat: Dani Saxones, & illi Danos profligasse sunt arbitrati: Cōtentio ad duellū peruenit: Fidebant Dani Starcatero, monstruosę magnitudinis & roboris homini: cui⁹ proceritati uiriū acrimonia respōderet, cuiusq³ de

fortitudine plura in Suecia scripsimus. Saxones pugilē preferebāt Hamā: eque inter suos fama illustrē: cui, ut discrimen non recusaret, tātum se auri cōgesturos pollicent, ut molē corporis eius superaret. Virum fortē uirtutis & glorię maior q̄ auri cupido tenet. Operas pollicet: nec terret gigantē mole pugilis cum eo cōgressuri: poterat enim maior in exiguo regnare corpore uirtus. Ab initio quidē Saxones regē iam ætate adultū, iam rebus fortibus pro inuictō habitū, ad monomachiā deposcebant: Sed Dani indignū rati, regem imparis fortune obiectare hominī, Starcaterū illi fecerē uicariū. Venitur in campū qui pugne metatus est: Hama fiducia uirū, q̄ iuuenili floreret robore, uirū etate iam fractum, ad luctamen deposcebat: aggressusq; prior hostem, pugno petitū ita impulit, ut terrē adegerit nutabundū. Palluerūt Dani: ita enim impellentis Hamæ pugno deiectus est Starcaterus, ut genibus nixus, humū mento cōtingeret. Sed ubi senior collegit uires: sese erigēs, ad gladiū decurrit: non iam luctamine, sed ferrom peracturus: nam toto annis corpore, gladiū distrinxit in aduersum: nec illum fefellit impetus: nam mediū Hamæ caput ictū diffidit. Ita peracta uictoria Dani tripudiauerē. Hunc ego insignē exitū tribuisse loco nomen soleo suspicari, in quo peracta sit pugna: ut ab eo uictō Hama diceretur: undē postea de propinquo erecta urbs, Hamburgū nuncuparet: non ab Hāmone Lybico: namei? memoria quomodo potuit ad nostros permanare. Hac elati uictoria Dani, iugū aggrauabāt in capita Saxonū: Sed non deerat Saxonibus animus, pro libertate, quæ fortibus uiris uita charior est, uitā pacisci. Itaq; Hanefus alter ex principibus, non destitit liberandę patrię per dies & noctes operā impendere: auxilia undecūq; cōtrahit: autēq; in bonū modū copijs, bellum Danorū regi denūciat. Ille uero paratum deduxit exercitū: quem idem Danię rex semper expeditum habebat: Nam nauibus traiecit Albim: quę enim ultra fluuiū fuere, priori uictoria Danis cesserunt. Congressi, cōseruere manus: Ibi dux Saxonū cadens, uictoriā hosti reliquit: & loco pugne nomen suū indidit: Hanefro iussit appellari, q̄ Hanefi semen ibi moraret: Nam fro Dani semē uocant. Eum autumo locum, qui nūc Hanoser, detorto parū, ut sit, nomine, uocitat. Quę res ad cōiecturā accedit, Hamā quoq; q̄d dixim⁹, suo loco nomē indidisse. Sed in rebus obscuris sit locus cōiecturę.

CA. XII.

Wertingus alter ex Saxonū principibus, cum ad liberandā pro
s bro patriam omnibus rebus cōtenderet, nec armis hosti par esset nec fortuna, non quieuit tamē omnes intentare uias recuperandę libertati: dolum parabat: qñ dolum, an uirtus, quis in hoste requirit? Danię regē simulata fiducia accepit in sua: nil dubitantē q̄ armis suorū præmunitus, nihil hostile formidaret: Medio in cōuiuio ignem iussit triclino admoueri: paratis omnibus ex cōposito, quę cōflagrandę domui inseruerent. Vtrinq; ferent ea facta minores: Vincet amor patrię: Non dubitauit ipse cladi accedere, dūmodo secū hostē opprimeret. Ea est Deciorū apud Romanos insignis gloria, caput suum pro suorū incolumitate deuouere. Nam & in sacris literis ea res laudis suę habet exemplū. Samson ille gen

b ij

26
 tis Hebræ propugnator, cum gēti suæ non alio se uidit futurū usui, cōcu-
 tiens, cui omnis imminēbat regia, columnā, hostes oppressit, ipse cōmoris
 ens. Filij autē Swertingi, ut ultionē paternę necis in filio, regni Danici suc-
 cessore, preuenirēt, adolescentē nuptijs germanę sororis cōciliarūt: ex qua
 ille filios suscepit patrij regni successores. Stetit hoc in rerū statu diu qui-
 eta Saxonia. Versati sunt fratres reginę Danorū in regia Danię: & tran-
 quillitati rerū suarū sic consulebāt: Regē cōuiujs, & ceteris illecebris de-
 uinctū habentes, donec Starcaterus uir fortissim⁹ aduētaret: qui ut in Da-
 nia scripsimus, ita Danię regē sermone uelut igne inflāmauit, ut sacra ho-
 spitiū ac mensę suę temeraret: occisis in cōuiuio leuiris, hoc est, uxoris ger-
 manis fratribus: Sed tamen tributa in Saxoniam cessauere: iam Saxonibus
 libertatem suam pulchre per arma tuentibus. CA. XIII.

Ve interim in mediterraneis Saxonie gesta sunt, silentio tegunt:
 q ipse Tacitus Augustæ scriptor historiæ, nimiū super his rebus ta-
 citus est. Plinius autē in uiginti rerū Germanicarū libris totus no-
 bis obmutuit: Nam quę per hęc tempora a Druso Nerone Augusti pri-
 uigno gesta sunt in Germania, in qua ille diu foeliciter rem gessit, penitus
 non tenemus: nisi q̄ Strabo narrat eundem ducem in Amasi rem nauali
 prelio gessisse aduersus Bructeros (pars fuit illa Saxonum) Nam Amasis
 Saxoniam perlabitur: in Chaucis, hoc est Phrisijs, mari mixtus. Quis igit̄
 neget mediterraneis Saxonibus ducē Romanū cōseruisse manus: q̄n etiā
 a mari tonans, in Amasi Bructeros, hoc est fluminis accolas, nunc dictos
 Westphalos, olim Saxones, & ante Bructeros, perdomuit: Cuius per
 omnē Germaniam diu inter procures tam celebre nomē fuit, ut cum ingen-
 ti desyderio memoriā illius repeterēt. Testat̄ Petrarca extitisse sua ætate
 Romę triumphalem arcum Drusi Neronis, cum inscriptione, cuius caput
 disiectum legi non poterat: sed tamē hos uersiculos tum a se lectos in illo:
 Ad diuortia Reni Peruasi, hostiles depopulatus agros, Dum tibi Roma
 decus, æternaq; sudo trophęa: Hister pacatis leuior ibit aquis. Tantiq; fe-
 cit res in Germania gestas, ut filium exinde Germanicū iusserit appellari.
 Ad Salam usq; fluuiū, quod cōstat, peruenit: Albim an tetigerit incōper-
 tum est: Nam ultra Albim uetuit Augustus legiones suas trāsire: satis du-
 cens, gentē intra eum limitē in fide cōtinere: in quibus sine cōtrouersia Sa-
 xones erant: siue tum Saxi, siue Catti dicerent: Germanicus quoq; Drusi
 filius, bono patri in Germania optimus natus filius, patriam ditionē cum
 summa laude regebat: exemplo patris in māsuetudine & lenitate plura in
 Germanis q̄ se uero imperio procurās: Meminerat periculū Quintilij Va-
 ri: qui sub eodē Augusto cum insolētius liberę gēti imperare contēderet,
 cum tribus legionibus a Germanis est ad internecionē deletus. Quā rem
 fertur idem Augustus tam tulisse indigne, ut insaniētis more caput illidēs
 parieti, exclamaret: Redde Germaniam Quintili Vare, redde Germaniam.
 Reddidit Drusus Nero, priuignus eius, ut dixim⁹, uir māsueti animi: quē
 Roma expectabat Augusto successorem, nisi illū mors ante Augustum
 abstulisset. Eadem fuit expectatio de filio Germanico, ut Tyberio succe-

deret: sed illa quæ frustrata est. Ad Saxones redeam? CA. XIII.

Iwarus per ea tempora quidam ex nobilitate Saxonum eo prouectus est, ut cum regia Danici generis stirps preliis excisa ad unam Geritam puellam deuenisset, iamque procerum uoluntate, eum regem Dani sibi deposcerent, quæ illa dignaretur maritum: hoc certe decernentes, sue quisque spei seruibat: existimantes unum aliquem ex suo numero deligendum a puella maritum. Sed sordebant nobili puellæ natales omnium procerum suorum: quibus ipsa regina iusto emineret principatu. Siwarus autem Saxo & ipse interpositis amicis, rem statuit pertentare. Non recusauit puella: sed grauem ac difficilem conditionem placito inuexit: obtendens, procanti, futurum spondens quod peteret, si ille regni Danici membra per proceres distracta, adunaret. Equidem rege deficiente, cum iustum uacaret imperium, quisque partem sibi desumpsit quam pro sua defensaret. Aegit tum Siwarus cum regni primoribus: alijs genere nundinatis, alijs per arma deterritis, alijs etiam per promissa ad se inclinatis, ut uni sibi pars magna cederet regnatura. Parantem regio luxu regales nuptiæ: nec deerat aliquid spei præter expectatum nuptiarum diem. Erat quidam Noricæ stirpis regio de sanguine nobilis adolescens Haldan: qui ad eandem nuptias aspiraret: Nam eadem illi puella non nihil spei fecerat: sed quod tum diuturnam & longinquam militiam ageret, iamdudum nihil ex eo certi compertum esset, fato functus credebatur: apud Russos enim militabat. Fama uero nuptiarum, quod Saxo uirgine regia & regno donaret, aures usque perlaboratur Haldani: Deseruit quæ tractabat omnia: & raptim exercitu contracto, ipsis nuptiis interuenit: & dispositis per oportuna loca militum presidibus, seruibat in conuiuantes. Primum uero spolum ferro percussit: inde resistentes sine discrimine repulit. Habebat uero non paucos in regno & regia, ut sit, qui occulte illi fauerent: & ubi peruentum est ad rem, etiam partes eius adiuuarent. Ad extremum ergo omnes qui uotis eius aduersarent perdidit: spolum abduxit: qua ad legitimas nuptias cum regno est potitus. Hæc sunt quæ de Saxonum antiquitate Danicus scriptor, solo nomine Saxo (quod in ea gente non nunquam uertit in proprium) commemorat: cetera iacet sepulta. XV.

Erant tempora autem Vespasianorum principum, Bataui, Cattorum, qui & Saxonum, congregitales, grauissimum bellum in Romanos presides gesserunt: tribus per ea tempora ducibus filii, Nam Iulius Ciuilis rebellionis author, Clasticum & Tutorum, duos in uicina gente præstantissimos duces in societate belli acciuit: multaque gessere præclara facinora, quæ facundissimus scriptor Cornelius profecit: sed minime in fragminibus quæ ex illo tenemus exequit. Exitum tamen illum aduertimus, ut post multa, quæ uaria inter partes fortuna gesta sunt prælia, recõciliatio interuenerit: cum ostenderet Cerealis dux Romanus Ciuili impunitatem, & populo factorum abolitionem. Sed neque Batauorum res exequi in professo nobis est, neque si uelimus, bona nobis facultas suppetit: quod nulli rerum extant annales. Saxonum res suscipimus aliquantum e tenebris in lucem eruere: quorum si teneremus fidele testimonio res gestas, cerneremus primordia eius gentis esse digna clarissimis rebus, quas per sequentia secula peregerunt. Quis enim sperare debet quotidie ad

mare luctantes Saxones, qui in Phinniã Sueciãq; arma protulerunt, domi fuisse quietos: & nihil cum Turingis, nihil cum Wãdalis uicinis reru habuisse. Inuidit autẽ fortuna minoribus: q; maioru suoru preclara facinora nullis literis exceperit. Non defuisse Saxones crediderim maximo illo Romani Imperatoris Marci Antonini in gentẽ Marcomannor; bello: quod omnibus Romani Imperij uiribus gestu, nihil terroris & laboris minus habebat Punicis illis bellis, que inter maxima Romani populi solent numerari. Sed neq; Marcomãnor;, neq; Saxonu aliquis rem in literas misit: hoc solum tenemus, quod Romani scriptores ad Imperij gloriam extulerunt: fortia hostiu facta silentur. Hominẽ cernimus imminere leoni, quia pinxit homo: si nosset pingere leo, aliã picturẽ formã cernerem. Sed hæc interim queri possum, emẽdare non possumus. CA. XVI.

Sc; ad hæc tempora, circiter annos post natu Christu trecentos, u in Romana historia nullã comperio Saxonu mentionẽ sub eo uocabulo: sed quod sepe querimur, si Tacit; & Plinius loqueretur, qui aut laceri, aut nulli extãt: ex montibus & fluminibus designatis, facile intelligeremus gentẽ Saxonu: etiã si alijs uocabulis inscriberet. Sed utamur cõcessis. Primus Eutropius, & eum sequut; Orosius, tẽporibus Diocletiani & Maximiani Imperator;, hanc gẽtem nominauit. Carausius, inquit Eutropius, cum apud Bononiã (illã dicit Gallicã in Picardia) per tractum Belgicẽ & Armorici, pacandũ mare accepisset, qd Franci & Saxones infestabãt: multis barbaris sepe captis: nec preda integra, aut prouincialibus reddita, aut Imperatoribus missa, cum suspicio esse cõcepisset, consulto ab eo admitti barbaros, ut transeũtes cum preda exciperet, atq; hac occasione se ditaret, a Maximiano iussus occidi: purpurã sumpsit. Iisdẽ pene uerbis testat; Orosi;: & in sua Britannia cõmemorat Beda. Audiãt Gallici scriptores: qui Francos producunt a Meotidis paludibus, sub Valentiniano Imperatore, necdũ hoc tempore nato. Audiãt & Saxonu primordia a tẽporibus Theoderici regis Frãcoru repetẽtes: qui ex hoc tempore inducentos annos necdũ edebat in lucem. Agnoscat Frãcos & Saxones iam nunc sub Diocletiano littora Galliarum infesta habuisse. Quanq; de Francis maiores etiã ineptie memorant: q; originem ducãt a Troianis: & confederint ad paludes Meotidas in Sicãbria. Quid aut per tot ægerint secula, quos duces habuerint, ne somniari quidẽ possunt. Et quidẽ Sicambria non ad Meotidas paludes in oriẽte, sed ad Reni fluẽta fuit in occidente: teste Cesare, Strabone, Ptolomeo, & omnib; cosmographis. Inepti homines eo cõfugiũt, ut dicãt aliã Sicambriã fuisse hic & ibi: nec tamẽ unũ ex geographis testẽ producunt: & ut mille tergiuersationib; utant, cõuincit eos propria fabella de mẽdacio: q; aiũt sub Valentiniano Francos migrasse in Germaniam: Nam testes omni exceptione maiores quos nominauim;, cõuincunt sub Diocletiano Francos habitasse in Germania, cum excurrerẽt ad predã in mare Britanicũ cum socijs Saxonibus. Accedit alius testis Diuus Hieronymus: qui in Hilarionis uita testat; sub Constãtio Imperatore uenisse nobile iuuenẽ ex genere Francor;: Ea, inquit, gẽs me

dia inter Sueuos atq; Saxones habitat. Quid potest expressius dici: quid ad cōfutandū fabulā ualidius: Inuētus est ex Gallicis scriptoribus, homo qui confingeret cornicū oculos, quiq; unde prodijisset fabula aperiret: cuius hæc uerba sunt: Valētinian⁹, inquit, Cibaliensis ex filia Genebaldi Sicambroꝝ regis, quē alio nomine dixere Priamū, natus, peruenit ad Imperium: Sicambriani, id est Frāci, ab eo inuitati sunt ad debellandos Saxones supra Lanū habitātes (a quo fluuius Alani dicti sunt) in oceani littore residentes supra Renum: qui Romanum aliquando Imperium incurfabant: & quia debellari commode non possent a Romanis, ad paludes intransibiles, quibus se tutabantur, promisit, si gens Sicambriana dicta, Saxones debellaret, q̄ tributo decēnali laxarent̄.

CA. XVII.

Aec sunt Gallici scriptoris uerba: in quib⁹ attēde prudēs lector:

h Alanos Asiaticos esse populos in uasta Scythia, quos in Romanis prouincijs aliqñ legimus diuersatos: sed quādo trāsierint, incompertū habemus: nisi quia legim⁹ eos cum Wandalis uenisse primū in Gallias & Hispanias: inde Gotthis adheſisse in Betica. Quē autē fluuiū dicit Lanū, non agnoscimus: nullus enim est in Saxonū regione hoc nomine riuus: Si tamē diceret Salanos, hoc est habitātes ad Salam, possem⁹ Saxones agnoscere: Sed tñ hoc compertū est, Saxones a Frācis debellādos, iussu Valētiniani designari: Nam & Orosius expresse de eodē Imperatore ait: Valētinian⁹ Saxonū gentē in oceani littoribus, & paludibus inuisitam, uirtute atq; agibilitate terribilē, periculosam Romanis finibus eruptionē magna mole meditantē, in ipsis Frācorū finib⁹ oppressit. Hic uideant fabulatores unde sit nata erroris occasio. Saxones erāt non Alani, nisi Salanos dixeris, in paludib⁹ oceani occidētalīs, non Meotidis oriētaliū. Annumerat autē Chaucorū, hoc est Phrisonū, gentē Saxonibus: q̄ multa illis bello societas esset: illi enim palustribus locis habitāt: Nam Saxones cāpis habitāt apertis. Subnectit: Quos in Frācorū finibus (quę nūc Franconia dicit̄, olim Sicambria) adiutus gētis illius armis, Imperator repressit: Nam q̄ decēnalē fabula cōmemorat a tributis immunitatē, & exacto decēnio rebellionē ad Imperiū, uanum arbitror: Nam Valētinianus solis annis undecim fuit in Imperio: nec Sicambri, hoc est Francis suis, ulla arma ostendit. Hęc quadā digressionē de Frācis non inutili sint satis: qñ Saxonū Frācorūq; societas in maritimis spolijs nos euocauit: diutius tñ q̄ uellē me fabella detinuit: mallē enim res gestas tibi lector obtēdere, q̄ cū laruis pugnare: Sed qd faciem⁹ superbię Gallorū: qui fabellas tales adorāt in gremio: nec tñ infructuosum erit errores dimouere: in qb⁹ cōmemorādis magno flatu se Gallici scriptores sonoros & esse putāt, & gloriant̄: Saxonū autē primordia scribētes, antea retudimus: & iam se conuictos agnoscāt: qñ tot sunt testes grauissimi, diu sedisse hanc gētem in sua prouincia, priusq̄ Theodericus Francorū rex, cuius tēporibus Saxones ferunt aduētasse, nasceretur. Fabulā autē unde compegere de mercata a Turingis terra, & disseminato puluere, postea attingem⁹. Hoc autē nūc intelligāt, longe uetustiorē esse gentē, q̄ sint illi arbitrati: Credāt Saxoni, Pto

Iomēo, Eutropio, Hieronymo, Orosio, qui una uoce testant̄, Saxones in
sua prouincia diu ante Theodericū cōsedisse. CA. XVIII.

q Vid domi potuerit ea tēpestate gens Saxonū, ex his rebus con-
ijciamus, quas foris gesserit: Nam circa annū Christi quadringentesimūquadragesimūnonū cum Britones, gens insulā oceani
preclarā incolēs, quę nunc Angliā dicit̄, a Pictis & Scotis premerent̄: nec
a Romanis iam magno bello implicitis, ultra auxiliū impetrarēt, aliquā
diu suis se uiribus sunt tutati: sed cum impares hostibus & uiderentur &
essent, ab proximis Germaniæ littorib⁹ Saxones ad stipēdia deuocabāt:
ut propugnatores eorū fierēt in hostes: quod quo ordine gestū sit, paulo
altius repetem⁹: testē introducētes illius gētis domesticū, & apud omnes
authoritatis non uulgaris, uenerabilē Bedā Anglicū, Anglicanas res per-
scribētē. Picti, inquit, gēs, ut putat̄, Scythica, lōgis nauib⁹ aduehit̄ Hiber-
niā, sedes ibi petitura: eā tūc Scoti tenuere: qui sup̄ hac re ab aduenis inter-
pellati, respōderūt, locū aduenis in prouincia nō esse, sed humanitatis se ha-
bere consiliū qđ illis impertiant̄: esse non lōginquā insulā, quā ipsi sereno
cœlo uidere cōsuecerēt, habitatoribus non admodū plenā, agris suis lon-
ge feraciore, cœlo mitiore, quā cōprehēdere cōtendant: si armis suis indi-
geāt, uētuos auxilio. Hac respōsione placati Picti, abiēre: & aquilonares
partes mōstrate insule non magno negotio apprehēderūt ibi sedētes. Sco-
ti aut̄ non lōge post ea tempora & ipsi in Hibernia sibi non diuti⁹ manen-
dum, ex quibuscūq; causis, putauerūt: utentes cōsilio qđ ante Pictis ostē-
derāt: nauigabant in eandē insulā: & Pictis aliquādiu resistētib⁹, numero
& armis prestantes, preualuerūt: ita utraq; gens eam infederat prouinciā,
quę iam diu Scotia est appellata: quā a Britania increscēs maris estus diri-
mit: ceterū obseruato tempore maris refluētis, sicco uestigio peruenitur
ab altera in alterā. Cum autē utriq; genti angusta prouincia esset, ampli-
andas sedes cōmunibus uiribus decreuerunt: Itaq; apparatis nauibus, &
uada & portus Britanię reliquę tētauerunt: & copijs militū suorū exposi-
tis, incolas in anteriora retrudere sunt conati. CA. XVIII.

b Britones cū iādudū Romanis paruissent ab Iulij Cęsar̄is tēpori-
bus, qui prim⁹ classe ab Gallijs insulā introiuit: dein de sub Clau-
dio per ministeriū Vespasiani tunc ducis, postea imperantis, eam
deditā pro Imperio recipiētis: quā rem tanti fecit Imperator, ut filiū ex ea
Britanicū iusserit appellari: Deinde sub Imperatore Seuero, qui grādi fos-
sato prouinciā in ea Romanā diremit ab hostica terra: qui etiā in ea uitam
finiuit: & cōtinuato in ea Imp̄ij iure, etiā Cōstātī⁹ magni Cōstātini pater,
iam Augustus, ibi clausit diē extremū: tumulat⁹ Eboraci. Cum ergo, ut
dicere cœpim⁹, ad hęc usq; tēpora Romanis paruisset prouincia, iam Bri-
tones pressi a Pictis & Scotis, auxiliū Romanorū implorauere: Prefuit
Gallijs pro Romanis ea tempestate Aeti⁹ patriti⁹ sub Imperatore Valen-
tiniano eius nominis. III. Is imploratibus socijs legionē militū ex Gallijs
misit: cuius presidio ab hostibus securi defensiq; Britones quieuerē. Sed
cum grauioribus motibus Gallię quaterent̄, reuocabat eam Aetius legi-

onem, ut Gallijs cōsuleret. Per quæ tēpora Picti & Scoti cernētes Romano prēsidio nudatos Britones, graui⁹ inuasere. Illi ad solita recurrētes cōsilia, miserabiliter ab Aetio postulauerūt legionē remitti: q̄ iam præter libera corpora, quæ ipsi Romanis deberēt, nihil reliquū haberēt: Si tuerēt, esse spem recuperandorū omniū: si minus, iam præter miserā animā, quam pro libertate ponerēt, habere se nihil. Aetiū & si calamitas socioꝝ graui⁹ ter permoueret, maior tñ cura animū perurebat, q̄ Huni, Gepidę, Wādali, Sugi, Saxones, Alani, & multę præterea barbarę nationes, Gallijs imminerent: ita ut omniū militū copia ad tutandā regionē opus uideretur, auxiliū implorātibus Britanis mittere non potuit: ineundū enim fuit graui⁹ illud & omni sæculo memorabile preliū in cāpis Catalaunicis: Iubebat bono esse animo socios, & suis se aliquādiu uirib⁹ sustinere: q̄ primū poterit se prēsidia missurū. Operę precii putauit uerba Bedę inferere: & ex epistola lachrymis plena partē ponere, quā Britones Aetio misere: Aetio ter consuli gemitus Britanorū: & prius interpositis quibusdā hæc inferūt: Repellunt barbari ad mare, repellit mare ad barbaros: inter hæc oriuntur duo genera funerū: aut iugulamur, aut mergimur: neq̄ tñ per hoc quicq̄ auxiliū impetrarūt: Nam Aetiū imprimis Gallicanę expeditionis cura totum occupauit: & Hunorū apparatus, qui dietim nūciabat, deterrebat, ne quas haberet copias diminueret: qua ratione nequit Britanorū precib⁹ satisfacere. Itaq̄ Romani ciues qui Britaniā frequentes diuersis ex causis inhabitabāt, & ipsi simul Britani cum se a Pictis & Scotis diuti⁹ tueri diffiderent, Anglos Saxones, datis in stipendiū pecunijs, ex proximis Germanię littoribus conduxerūt prēsidio affuturos: qui quidē Saxones cognomento Angli, duce eorū Vortegerio insulam ingressi, Scotos atq̄ Pictos prelio represserūt superatos: Sed ipsi postea mercenarij Saxones ambitione ducti, magis Britonibus q̄ Picti aut Scoti hostes nocuerūt: Romanos enim ciues, & Britanorum primores, maiori ex parte uario genere mortis interfecerunt: ex eoq̄ tempore cœperunt Saxones Angli Britanię dominari: Sic memorant Itali scriptores.

CA. XX.

Edam indigenā, quem testē introduximus, his de reb⁹ scribentē, quia multis incōperta res est, Saxones Britaniā de suo nomine q̄ Angli dicerent, dixisse Angliā, audiamus: ut erubescant insciam suam, qui Saxones ex Britania ortos fabulant: nesciētes Britones ex Anglis Saxonib⁹ Anglorū nomē mutuasse: uerba eius ponēda sunt: Anno, inq̄t, ab incarnatione Dñi. CCCXLVIII. cū oriētis Imperiū tenebat Martian⁹, & Valētinianus Augustus occidētis preesset, Anglorū, siue Saxonū gens inuitata a rege Britonū Vitigerio, Britaniā tribus lōgis nauibus aduehit: & in oriētali parte insule, iubente eodē rege, locū accepit cōmanendi: quasi pro patriā pugnatura: re autē uera hanc expugnatura suscepit. Inito ergo certamine cum hostibus qui ab aquilone ad aciē uenerant, uictoriā sumpsere Saxones: quod ubi domi nunciatū est, simul & insule fertilitas, & segnitia Britonū, mittitur confestim illo classis maior armatorū, ferens manū fortiorē: quę premisse adiūcta cohorti, insuperabilē

fecit exercitū. Susceperūt ergo qui aduenerant, donātib⁹ Britonib⁹ locum habitationis inter eos ea cōditione, ut pro patriā pace & salute in hostes militarēt: illis militantib⁹ debita Britones stipendia ferrēt: Aduenerāt autē de tribus Germaniē titulis fortioribus, idest de Saxonibus, Anglis, Iutis: De Iutarū origine sūt Cantuarij & Vectuarij, hoc est ea gens quæ Vectā tenet insulā, & ea quæ usq; hodie occidentaliū Saxonū Iutarū natio nominat, posita cōtra insulā Vectā. De Saxonibus, hoc est ea regione antiquorū Saxonū, uenere orientales Saxones, meridiani, & occidui. Porro de Anglis, hoc est de illa patria quæ Anglia dicit, & ab eo tempore usq; hodie manere deserta inter prouincias Iutarū & Saxonū perhibet, orientales & mediterranei Angli, pariterq; tota Nordhumborū progenies, id est earū gentiū quæ ad boreā fluminis Humbri inhabitāt, ceteriq; Anglorum populi sunt orti. Duces fuisse perhibent eorū primi, duo fratres Hingest & Horfa: e quibus Horfa postea occisus in bello a Britonibus, hactenus in orientālibus Cautiē partib⁹ monumentū habet suo nomine insigne: Erant autē filij Wetgilli, cuius pater Vecti, cuius pater Vectā, cuius pater Voden: de cui⁹ stirpe permultarū prouinciarū genus regiū, originē duxit. Non mora ergo cōfluētibus in insulā certatim gentiū memoratarū cateruis, grādescere cōepit populus aduenarū: ita ut ipsis quoq; qui aduocauerāt indigenis essent terrori: cum subito inito ad tēpus fœdere cum Pictis, quos longius iam bellando pepulerūt, in socios arma uertere incipiunt: & quidē primū annonas sibi abundanti⁹ subministrare cogūt: protestātes nī facerēt, se rupto fœdere omnē regionē uastaturos. Nec segni⁹ exequunt: Siquidē, ut breuiter dicā, accensus manib⁹ paganorū ignis, iustas de sceleribus populi ultiones expetijt: non illius impar qui quondam a Chaldeiis Hierosolymarū mœnia, imo & ædificia cuncta cōsumpsit: Sic enim & hic agente impio uictore, imo disponēte iusto iudice, proximas quasq; ciuitates agrosq; depopulās, ab orientāli mari ad occidentale, nullo prohibente, suū cōtinuauit incendiū: totaq; pene insulam pereūtis superficies obtexit. Ruebant ædificia publica simul & priuata: passim sacerdotes inter altaria trucidabant: Præsules cum populis sine ullo respectu honoris, ferro pariter & flāmis absumebantur: nec erat qui crudeliter interemprios sepulture traderet. Igit̄ nōnulli de miserādis reliquijs in mōtibus cōprehēsi, acruatim iugulabantur: alij fame confecti, protendētes manus hostibus dabāt, pro accipiēdis alimentorū subsidijs, & eternū seruitiū subituri, si tamē non cōtinuo trucidarentur: Alij transmarinas regiones dolētes petebant: Alij prestolātes pacē, in patria trepidi pauperē uitam in montibus, & syluis, & rupibus, mœsta & afflictā mente semper agebāt. At ubi hostis exterminatis dispersisq; insulæ indigenis, domū reuersus est. Cōperunt & illi paulatim uires animosq; resumere, emergētes de latibulis quibus abdti fuerāt: & unanimi auxiliū cœleste cōsilio petentes, ne ad internecionē usq; quaq; delerent. Utebātur eo tēpore Ambrosio Aureliano duce, uiro modesto: qui solus forte Romanē gētis, tēpore prefatæ tempestatis, superfuerat: occisus in eadē parentibus, regiū nomen & insigne ferētibus: Hoc ergo duce

pugnam capessunt Britones: & uictores prouocantes ad praelium, uictoriam Deo fauente suscipiunt: & ex eo tempore nunc hostes, nunc ciues uincebant: usque ad annum obfessionis Badonici motis: quando non minimas eisdem hostibus strages dabat: quadragesimo circiter & quarto anno aduentus eorum in Britaniam. Hæc uerbis uenerabilis Bedæ repetere uolui: quo maior esset fides historiæ.

CA. XXI.

Is testimonijs Bedæ adijciendum putauit: cum dicit ille Anglorum in Saxoniam patriam, ex illo eorum in Britaniam transitu uacuatam dici: non ita accipiendum, quasi ea regio habitatoribus indigeat: cum emittat quotidie qui per omnes se prouincias diffundat: sed quod tum desiderare uisita sit cultores: cum tam frequenter ad militiam commearent. Angli quidem, teste etiam Ptolemaeo, uocati ab olim, sed gratis processu corrupto, ut fit, uocabulo, pro Anglis Angiri dici coeperunt: quorum princeps Wedekindus posteris seculis toti prouinciæ dominabat: illo tempore quo Magnus Karolus prouinciã omnem Saxoniam ad sacra Christi cogere: hodieque principes Saxonie se duces Angrie & Westphalie preferunt in titulis. Colonien. quique archiepiscopus ex die destituti Herici Leonis, illum sibi assumpsit inscriptionis inter alios titulum. Hoc quoque non pretereundum: quod cum Beda genitorum regium commemoras, Vecti & Vectam nominet, hodie extare opidum cum arce, & flumen eius nominis, in testimonium antiquitatis. Sed & illud adijciendum: quod postea Angli Saxones omnem insulam principatum cum translato etiam nomine desumpserunt, Britones, præter eos qui bellorum tempore se tempestati subtraxerunt, populariter egressi in continentem Galliarum, ex aduerso Britaniam littore se collocarunt: eamque de suo nomine dixere Britaniam: quod etiam in hodiernum diem prouincia uocabulum seruauit. Sed quam suæ originis insulam seruare non poterant, Angli Saxones Angliam de suo nomine dixere: Britones uicissim apprehensam Galliarum regionem, suo nomine signarunt: inque ea meliorem sortiti fortunam, in id roboris excreuerunt, ut qui pridem suam tueri non poterant, nunc alienam apprehensam non solum defenderant, sed ex ea reliquam etiam Franciam regibus fecere infestam: semper contumaces, semper Francorum regibus infensi usque adeo, ut cum sequentibus seculis Normanni Galliarum littora apprehendissent, eaque ex foedere regum tenerent, adiecta est eisdem Normannie ducibus etiam prouincia Britaniam: quam male sibi parentem, ut pridem Franci, sic postea Normanni sunt experti: quod etiam in nostra Norwagia significauimus. Multis uero seculis ducem suum sortita est Britaniam usque ad etatem nostram, qua nouissimus dux Franciscus, sola filia relicta decedens, Romanorum regi Maximiliano, cum desponsa filia eius potiunde spem fecit: sed preuenit eum rex Franciæ Karolus. VIII. qui deductam puellam Romanorum regi, ubi Franciam pertransire constituit, detinuit: sibi iunxit: reginam uocauit: & ipse moriens sine prole, successori suo Ludouico pridem Aurelianensi duci, pridem sororio suo relictam coniuugem habere fecit: monstruosis semper nuptiis infelicem foeminam, nulli prouentum marito, nisi quem iure tenere non poterat. Ea nouissima stirps Britaniam nunc alterum sortita thalamo regem, hodie est regina Franciæ. XXII.

m **U**lta deinde multis seculis in Anglia sequuta sunt bella: sepe Gal
 lii incursarunt, saepi⁹ Picti, & Scoti: sed Saxonib⁹ gladio ius suū tu
 entib⁹, diuise coeperunt esse gentiū mansiones: ut Britones in sua
 patria manētes, qui iam ex magna parte Christi iugū susceperant, in suis
 finibus cōsisterent: Saxones uero gentilitia sordentes foeditate, suis etiā se
 terminis in insula capaci cōtinerent: donec miserāte Christo, & illi per in
 stantiā beatissimi Papæ Gregorij, Euangelicū iugum susciperēt: cum ille,
 ut scribit, Anglorū Saxonū forte pueros ex Britannia captos Romę cerne
 ret uenales. Quæ res indicio est, Romanos in Gallijs duces non destitisse
 ab infestatione Britanię, in qua captos Anglorū Saxonū filios Romę ue
 nundarēt. Hanc ergo gentis Saxonū in Britaniā, quā de suo dixerē nomi
 ne Angliā, transitionē, in præclaris gentis facinoribus numerantes, hoc lo
 co amputabim⁹: relinquētes quę illic gesta sunt annalibus Anglicorū: quę
 ut audio, habent expeditissimos. Quę autē inuitati in prouinciā sedes acce
 perant, sed perfidia usi, arma uerterāt in socios, non laudo perfidiā: nec ex
 cuso in sociam nationē uiolentiā: sed pro illorū ingenio temporū, magnificū
 erat in aliena prouincia sedes tueri: quod fecere Frāci in Gallijs, Gothi in
 Hispanijs, & item Saxones in Britania: & ipsi rerū domini Romani, quid
 aliud fecere in orbe Romano, magnū regibus beneficiū præstātes, si illos
 regio nomine dignarent: nō abripiētes quod nō poterāt adimere: & benefi
 ciū de eo faciētes quod per uim armorū nō inuasere: ubi nō tam sepe uolūtas
 defuit quā facultas. Sed hæc interim: in Saxoniā reuertamur. XXIII.

s **A**xones igitur qui alijs in Britaniā migrātib⁹ domi sederāt, inte
 rea non omnino quieta tēpora habuere: inuitante Aetio Roma
 no patritio, cum Hunorū bellū immineret, nō difficile paruerūt:
 Nam armatis copijs non paucis, tanto exercitui deesse non sunt passi. Tan
 ti autē tum cōuenere diuersarū nationū, & tam magni exercitus, quantos
 in Europā nunquā cōuenisse in subiēctis Tolosę campis cōstabat: Catalau
 nicos tunc uocabāt: cum Romanis, quorū dux Aetius, uir militari discipli
 na eruditissim⁹, Wisigothę, quorū rex Theoderic⁹ cum filio Thurismun
 do: Burgūdiones hac parte stabāt. Franci iam recens ex Germania Renū
 transgressi in Gallias, quorū rex Meroueus, qui Clodioni patri successit,
 Saxones gen⁹ hominū ea tēpestate Romanis incōpertū: Nam quid rerū
 cum illis habuerit Drusus Nero Augusti priuignus, iam in obliuionem
 trāsierat: magis uero quid cū Cimbris, quā tum Theutones Saxones iū
 xere arma: Lutetiani quę Parisiēses, in quē locū Frāci nō lōge post regni
 sedē cōstituerūt, hac acie militauere Romanis. Ab Hunorū autē parte sta
 bant cum gente tum ualidissima, & multarū uictrice nationum, Gepidæ,
 Ostrogothi, tres fratres æque reges: in quibus erat pater Theoderici, post
 stea Italiā magnifice regētis: Marcomāni, Quadi, Heruli, & Turingi: qui
 omnes ad quingēta millia numerū expleuere. Acies in hunc modum stru
 ctæ sunt. Attila imbellē mulierę puerorūquę turbam inter carros, quorū uis
 maxima suo exercitui inerat, ad proximos colles primū semouit: & inde
 structa apertis campis acies, sese cum Hunis suis mediū locauit: Ostrogo

thos reges sinistro, Ardaricū Gepidā dextro cornibus præfecit. Structu-
ros autē Theodericū Aetiūq; tardauit comperta Sigibaris Alanorū regis
perfidia: quē rescuerūt ab Attila corruptū cōstituisse, cum primū conseri
pugnā esset coeptū, ex cornib⁹, in quorū altero sperauerat locari, ad hostes
transire: ut laborantibus in prælio Romanis & Wisigothis a tergo instae-
ret: Veriti tñ duces, ne, si in perfidū Sigibarē acerbius decernerēt, Alanos
pessimo loco & tēpore abalienarēt, & duplici damno eos quibus ipsi care-
rent, hostico adderēt exercitui, dissimularūt: Sigibareq; quid fieret igno-
rante, municipij, quod Tolosē ille proximū tenebat, portas ab extra obice
munierūt: & stationes, ne Huni possent ingredi, addiderūt: ipsum uero re-
gem cum Alanis curarūt acie media cum auxilijs cōtineri. Theodericus
exinde cum Thurismundo filio & Wisigothis, ne Ostrogothis cōcurre-
rent, sinistrū, Aetius cum Romanis & Burgūdionibus ac Meroueo Frā-
corū rege dextrū cornu tenere: Saxones cū Alanis media acie sunt Hun-
nis obiecti. Forte erat in campo tumulus utrisq; castris pari spacio prox-
mus: de cuius oportunitate, ut apparuit, maxima, cum exercit⁹ duces cer-
tassent, occupauit Thurismūdos: Cōcurrentibus inde cornibus, prælium
ubiq; est inītū pro numero & multitudine maximū atrocissimūq;: Sed in
tāta barbarorū quē utrisq; inerāt castris colluuiōe, adeo multiplex, adeo
uariū, ut nec ipsi qui aderāt pugnatōres intellexerint quo sint ordine com-
missa certamina: Cēdē uero inauditā, ac in medio campo riuos ac sangui-
nis torrentē fuisse, taliter scribētib⁹ cōsentio: quod necesse fuit accidere,
cum hincinde armatę legiones, in quā iratę seuirēt, inconditā ac prope in-
ermē multitudinē hostiū obiectā habuere: Inde ardentes inter se summis
odijs Scythę, mutua feritate ac sæuitia cōcurrissent. Dum autē recedentes
Hunos, & in fugā uersos, ardētiori animo insequit̄ Theodericus Wisigo-
tha, suorū magis pressura allisus, q̄ hostiū ferro interfect⁹ occubuit: & tūc
præliū, qd ad serū diei erat coeptū, in dubiāq; noctē cōtinuatū, interuentu
umbrarū utrinq; diremptū est. Attila postq; se magna cū clade supatū ui-
det, intra carroꝝ septa cōfugit: scutaticq; in circuitu, ut ualli speciē pro car-
ris stantes exhiberēt dispositis, sagittarios adiūgit: uim hostiū, quę impro-
uisa fieret quoad acies struerēt, propulsaturos: Et ne aut uiu⁹ in potestatē
hostiū ueniret, aut mortuus careret sepultura, iumētōꝝ clitellas in struem
cōgessit: in qua si durius quid accidisset, se gladio a domesticis cōfodi, ac
subiectis ilico flāmis cremari iussit. Cesa fuisse eo in prælio ex utroq; exer-
citu. CLXV. millia, qui minus, qui plus. CLXXX. scribūt. Hāc pugnā,
q̄ omnium fuerit omni memoria maxima, hoc loco explicui: præsertim
quia Saxones, quorū gesta prosequimur, stabāt in parte uictrice: oppositi
medio agmine Hunis: in quo non mediocrem ad uictoriam operam intel-
liguntur contulisse.

CA. XXIII.

Er eadē tempora cum Franci duce Clodione trāsito Reno Belgi-
cam Galliā introissent: q̄ iam Gallię uiribus exhaustę, & crebra
exterarū nationū incurfione extenuatę, suis armis parū possent,
Romanorū etiā exilib⁹ præsidijs tutarent, accōpere imperia uenientū.

Ita factū est, ut Franci Germani iam semel ac iterū ante trāsito Reno, cum sedes in Gallijs quērerēt, retropulli; nunc uero audētiores facti ab exēplo Burgūdionū, qui iam puinciā suā inhabitādā accēperāt, in qua pseuerat nomē in hodiernū: Et Gothorū moniti fortuna, qui iā Hispanias occupauerāt, & Wādalorū, qui iam in Aphricā transferāt ex Betica, & ipsi Frāci, explorato q̄ Gallia Romanorū modico p̄sidio tutaret, trāsito Reno, in Gallijs primā urbē Cameracū accēpere: inde mouētes in Tornacū, q̄ ualido Romanorū p̄sidio tenerēt, ui urbē capere aggressi, frustrant; sed elicitos ad pugnā Romanos p̄lio superāt: illā perinde urbē suę fecere ditionis. Clodioni aut̄ moriēti in Gallijs successit Merouēus fili⁹: qui magno illi, quod diximus, p̄lio intererat pro Romanis: cuius filius Childericus cum ampliandę ditioni intēderet, reperit Odoacrē Saxonię ducē Aurelianis imminere: Sic enim in prędā sibi pręstitas Gallias cuncti putauere, ut suū esset, quod quisq̄ occuparet. Sed Childericus tum superato p̄lio ducem excedere cogit. Nec erat noua neq̄ insolita Saxonū in Gallijs militia: Nam sunt ex Gallicis scriptoribus qui affirmant magnos illos reges, qui Romanis, & p̄cipue Iulio Cēsari cōflicterent, fuisse Saxones. Ferūt a ueteri memoria Ansonaricę gentis Saxonū principem oportunitate inuitatū, de strage quam audierat patratā in Italia de Belgicis, qui p̄fecti fuere cum Cimbris: cū iam Belgicā iuuentutē bello consumptā putaret, dixisse in prouinciā trās Renū: ut uindicaret, & patris, & aui mortē a Belgicis peractam, Wandalos, Sueuos, Histrios, in societatem belli pertrahens, mouit in hostem. Leo dux Belgicę, quas potuit in aduersos hostes uires cōparauit: & inito p̄lio, Leo dux cecidit. Gotfridus frater bellum renouans, cum utrinq̄ pertinacissime dimicaret, extraxit pugnā in noctē. Sed cum iam tertio manus cōsererent, ita intercepti sunt Belgici, a fronte Saxonibus pugnatib⁹, a tergo ab auxiliariib⁹ Saxonū circūuētī, inter media ccepta opprimunt, uix elabente cum paucis duce Gotfrido. Victores, terra peruaftata, urbes capiunt: apud Valentianas trepidatū est: Vicit tamen instantia Saxonū, ut arcē fortissime defensam occuparēt. Omnē igitur regionem inter Renū & Scaldim: quę nunc Lotharingia, Brabantia, & Leodiensis est, sibi tributariā fertur fecisse dux Saxonū: Deinde, cum Gallias ab Romanis permissas Iulij Cēsari tueret, Ariouistū regem, cui⁹ est celebre in Romana historia nomen, iūdē Gallici scriptores affirmāt, Saxonū fuisse principē. Sed ego hęc, ut parū comperta, nō ausim affirmare: p̄fer tim, q̄ Ariouistus nō ea parte Galliarū, copias suas, quas Cēsari opponeret, habebat, quę respōderet Saxonię, sed magis, quę Sueuię. Testat hoc Vesontiorū opidū: quod usq̄ hodie manet in finib⁹ Burgundię imperialis, nunc uocant Bisontium, sedem archiepiscopalem. Id uero respondet superioribus Germanię partibus. Sed sit huius relationis fides apud aucthores suos.

CA. XXV.

Ibet hoc loco exagitare eorū incitiā, qui Iuliū Cēsari aut̄ in Germania septē oportunis locis arces de nomine septē planetarū fundasse; quā uelut sacrā historiā stulti adorant; in ipsa quidē narra-

tionis suae fronte prodit fabulator inscitiam suam: cum tres tum extitisse reges commemorat, Iulium, Crassum, Pompeium; Ignorat belua regium nomen tam fuisse Romanis inuisum, ut ne tum Iulius Caesar cum monarchiam occupasset, auderet se regem nominare, sed Dictatorem, sed Imperatorem: non ergo reges, sed primi erant auctoritate inter senatores, hi, quos fabula commemorat. Nec orbis imperium diuisere, ut ille fabulat: sed a ciuibus in prouincias missi, temporaliter gubernauere: Vnde Iulius cum decennio Gallias administrasset, consulatum absens petebat: quo non impetrato, bellum excitauit civile in senatum, & patriam: cuius tum partes defenderet Pompeius. Nec unquam stetit idem Caesar in Germania: ut imperium ibi gerens, arces fundaret: sed bis tantum facto potestate Renum ex Gallijs transiuit in Germaniam cum exercitu. Testis est ipse Caesar, qui res a se gestas in castris conscripsit. Extant Comentariorum eius. Vix congressus hostibus, cum illi fugerent in syluas, reduxit exercitum. Qui ista requiris, in III. & VI. Comentariorum Caesaris libris reperies: nihil perinde opus est uerba ipsius Caesaris introducere, quam passim Comentariorum eius ubique leguntur. Si tamen de Augusti priuigno Druso Nerone, & eius filio Germanico, diu in Germania belligerantibus legissent, probabiliter in eorum personas fabulam contulissent. Sed neque hoc crediderim, illos fuisse arcium, quas memorat, auctores: alioqui Ptolomaeus, qui Saxones inter antiquos scriptores primus nominat, quique satis erat propinquus temporibus dictorum Caesarum, scribens sub Hadriano Imperatore: cum commemorat omnia Germaniae loca, non praeterisset, quae ibi Caesares fundauissent, & si ille Alexandrinus homo, dissimulater gloriam Caesarum transisset. Cornelius Tacitus Germaniae diligentissimus designator, & Italicarum laudum studiosus exequutor, non praeterisset tot praecleara Caesarum opera per Germaniam. Igitur totam fabulam cum authoribus reuicimus: contenti ueris narrationibus, quas testimonio probatissimorum introducemus auctorum. Hoc potius crediderim aliquem ex Germaniae proceribus militasse Romanis, & sacra illorum perdidisse, domumque reuersum, Romanis idolis uel arces, uel templa consecrasset: quale aliquid de Maroboduo temporibus Augusti narrat Strabo. Et haec ad superiora tempora referantur, hoc loco per rememorationem dicta. XXVI.

Entum est ad ea tempora, quae haecenus nostri prima Saxonum putauerunt: quibus hoc bellum inter Turingos atque Saxones consertum est: quod unde sit ortum, aliter nostri ac Franci memorant: utranque seriem breui exequemur. Annus erat post natum Christum quingentesimus aliquot additis, cum moriens Clodoueus, primus Christo fidelis Francorum rex, quatuor reliquit filios, Theodericum, Childepertum, Clotharium, atque Clodomirum: qui inter se regni ditionem, quam pater mirifice ampliauit, sunt partiti: concordibus animis in suo quisque demorabantur. Turingis ea tempestate Ermenfredus rex preerat: qui suauis uxoris Amelbergae duos fratres, quos regnum affectasse dicerent, Bertarium atque Baldricum necauerat: id dolentes Franciae reges, quos eos sanguine contingerent occisi iuuenes, bellum indixere Turingo: mouentem in hostem. Ille dolos struens, qua parte intraturos sciebat, fossam grandem aperuit: eamque uiridantibus operit ramalibus, atque cespibus

tibus. Ea re comperta, reges in hostē irritiores ferunt: occurrentē prelio
 fundunt, & fugāt: insequunturq; fugientē ad fluuiū usq; Onstrit: Ibi preli-
 um instaurant Turingi, ex fuga subsistētes: Sed tanto sternunt a Frācis ar-
 dore, ut stragis magnitudo pontē e cadauerib⁹ strauerit Francis transita-
 ris. Ermēfredus tum ex fuga se cum paucis in urbē recepit: unde fide re-
 gia euocatus ab Theoderico in Tulbacū castellū, cum ambularent inuicē
 colloquētes, loco precipiti Theodericus ex latere ambulantē, & nihil tale
 formidantē, cubito impellens, precipitio collisit: regnūq; occisis eius libe-
 ris, in potestare accepit. Hęc Gallorū cōmemoratio nulla ex parte Saxo-
 nes contingit: Aliter aut nostrī rem narrant. Ermēfredi, inquiūt, coniunx
 Amelberga, soror erat regum Frācię: ea per Iringum militē, cui rex multa
 permiserat, & cui pene totus incubuerat (talis enim erat manu & consilio)
 regi suggerit, Theoderici Metēsū regis ditionē inuadat: q; notho minus
 q̄ legitime natę Amelbergę, regnū deberet. Theodericus ad Ermēfredū
 legatos mittēs cōmonfacit, ut regibus Francię integritatē fidei cōseruet,
 se illi futurū non dñm, sed amicū: q; regum esset sororius. Tum se insolēs
 mulier occasionē putat esse nactā, qua mētis ardorē effundat: stimulat re-
 gem per Iringum militē, ferocius respondeat legatis, regnū iustiori titulo
 sibi deberi per coniugē, quę nata esset de regina matre, q̄ Theoderico, qui
 natales suos agnosceret: ferebat enim ex cōcubina natus. Secundum hęc
 uerba Ermēfredus prius re in cōcilio discussa cum omnes paci inclinarēt,
 impares se Francorū uiribus testarent: Rex tñ instinctus ardore scēminę
 per militē memoratū, legatis respondit: Amiciciā & affinitatē regū se ma-
 gnifacere: mirari tñ q; Theodericus supra se dominij ius pferat: comper-
 tos esse natales cōiugis suę atq; Theoderici: q; illum seruilis ex matre con-
 ditio afficiat: illam stips regia ex utroq; parēte cōdecorat. Legati non le-
 uiter accēpere ignominiosa responsa: sciētes ea magni cruoris effusionem
 portendere: quę tñ audiure ad regē suū pertulerūt. Ille & si excanduit au-
 diens, tñ iram uultu pressit, modeste respondēs: Ergo seruilē Turingo cō-
 ditionē præferamus: ostēdamusq; ei qui geniti simus. Nec morat⁹, ualidū
 cōduxit exercitū ex omni ditione Francorū. Nec segnius Turingus, sciēs
 quale incendiū conflauerit: arma uocat: ueniēti occurrit hosti. Cōuenere
 exercitus hostiles in loco qui dicit Rumberg: neuter pugnā detrectauit:
 ilico magnis utrinq; animis cōcursum est: Extracta est in noctem pugna,
 quę in uesperū cœpta est: umbrę dimouerūt preliantes: nox castris custo-
 des adhibuit. Vix orta luce, magno animorū ardore ad pugnā redeūt: cer-
 ti non cedere: integri saucijs submitunt: & per omnē, quę lōgissima fuit,
 diem, certamen extrahit: Tanta utrinq; cedes cōmissa est, ut incertum pu-
 gnantib⁹ esset, qua parte staret uictoria. Tertia demū lux prodidit Ermē-
 fredū maiori parte copiarū esse nudatū: qui perinde se pro uicto gerēs, in
 urbē Chidinga ad amnē Onstrit fugiēs se recepit. CA. XXVII.

Theoderic⁹ uero cruētā ferēs uictoriā, dubitauit quid facto op⁹ es-
 set, hostē trepidū insequi fugientē, an renouatis uirib⁹ ex integro
 in illū ducere: Vocat procerū suorū concilia: ibi re pleni⁹ discussa,

erant quibus opere precium uideret feruenti re uti uictoria: & hostem cōter-
 ritum, ac tantis uiribus nudatum, uno nunc impetu opprimere: nam tēpus il-
 li respirandi permittere, quid esse aliud q̄ hostem in se armare. Esse præte-
 rea uicinā Turingis gentē, quę, si in societate belli Turingis accederet, ma-
 gnum de integro Francis nasci laborē, nisi ilico duceret in hostē: Vel hoc
 prouidendū, ne tantę illis uires accederent: Saxones ante omnia pertētā-
 dos si mora placeret, ut Francis armorū socij ueniant: q̄ facile in Turingos
 gentili odio laborātes, ducerent. Ea cōprobata sententia, mittunt qui Sa-
 xones ad cōmunionē belli, agrorū promissione, deuocent: nec difficulter
 inuitati, sequunt promissa: Armant exercitū ualidum: & Francorū parti-
 bus accedētes, ferunt in Turingos. Cum in conspectū uenissent Francorū
 Saxones, collaudauere animorū alacritatem, mirati corporū proceritatem,
 diffusam per armos cæsariē, arma in promptu. Erant in Frācis qui cauens-
 dum hoc genus militum prædicarent: ne forte prouecti alieno auxilio, in-
 tolerabiles fierēt Francis. Mittunt ad oppugnandā urbē, quę hostiū regē
 intus haberet. Illi non segnes, certāt missilib⁹, ut mœnib⁹ deturbēt propu-
 gnaturos. Sed illi nihil territi, fortiter tuent mœnia: ut ubi de muris missi-
 lia multa frustra iacta perierūt, statuūt obfessi erumpere: & nihil tale timē-
 tes, imparatos Saxones adoriri. Intus struūt aciē: & ordine progrediunt
 ad intētos oppugnationi. Turbauere primo impetu, quod necesse fuit, in-
 cōpositos: sed ubi in aciē coiere Saxones, ualida paribus odijs pugna cō-
 serit. Turingi pro uxoribus & liberis, proq̄ uita & libertate certarūt. Sa-
 xones si se Francis ostentaturi, pro gloria laborauere: Durum atq̄ cruen-
 tum preliū, quod nulla potuit uis dirimere, nox interueniēs diremit: cedē-
 tibus utrinq̄ uel in urbē, uel in castra: camp⁹ detexit quid pertinax labor
 diei peregerit: strages magna partiū apparuit. Sed qui in urbe fuere Tu-
 ringi, q̄ magnā suorū manū amisissent, nec haberent unde uires iam clausi
 repararent, hostibus omnia foris pro arbitrio esse cernētes, solatia cōmea-
 tuū, supplementa non deesse militū: sibi omniū rerū in diē maiore futurum
 inopiā. Igitur Ermēfredus Iringū suum petēde paci ad regē Francorū mie-
 tit oratorē: facturū se ex equo omnia, quę reges Frācie iubeāt: modo affi-
 nem illi suū recognoscant: germanę sororis ac liberorū eius misereant ger-
 mani: nihil peccasse paruulos, extra noxam imbecillē fœminā, illis pacem
 Franci reges impartiantur, si minus Ermēfredus mereatur. Hęc legatio-
 nis erat summa. Vicit qui in concilio erant proceres miserabilis oratio: pa-
 cem petenti dandā decreuerūt. Iringus placido regis ac procerū responso
 letus, ad dñm redit: iam anxium ad expectationē.

CA. XXVIII.

Interea dum arma quiescunt utrinq̄, dumq̄ deliberāt reges de
 i forma paciscendi, egressus Turingus quidā urbe, ad fluminis ri-
 pam accipitrē remittens, quas uiderat, colūbis: ille uolans in ad-
 uersam ripā, insequit uolucres fugientes. Saxonū quidam reuocatū ab al-
 to accipitrem manuprehendit. Stabat tristis dominus accipitris, quem il-
 le magno licitaretur, clamabat, ut qui cœperat popius ad colloquium ue-
 niret, habere se rem quam occultam insinuet, magno Saxonibus, si sapiāt,

cogmendā. Propinquauit ille, & ubi fide data propius cōstitant, pactus
 est Turingus pri⁹ sibi reddi accipitrē, tum se detecturū in quo sit salus Sa-
 xonum cōstituta. Nec grauate reddit, uir armis potius q̄ uenationi inten-
 tus. Ait Turingus inter reges iam de pace cōuenisse: prouidendū Saxoni-
 bus, ne cōiūctis inter se amborū armis opprimant: proinde nox illis pro-
 xima ad salutem data, si sapiant, illa utantur. Hęc siue dolo ficta, siue reue-
 ra decreta, Saxo qui audierat, dissimulanda non putauit: uocato concilio
 rem aperuit: ibi perpensa in Saxones Turingorū odia, nec satis comperta
 Francorū fides, respicere fecerunt in uires, quas nuper cōmisso prelio ami-
 sere: Et cum se utrisq; impares arbitrarent, cœperunt ad nocturnā fugam
 nonnulli pēdere. Tum senior quidā: Q̄ audio Saxones in uobis fugę cō-
 silium preualere, non probo: qui ab ineunte ætate militās in gente nostra,
 ad hanc quā cernitis caniciē perueni: Saxonū semper arma tractaui: in ca-
 stris nostratū consenui: nūq̄ uersa retro nostrorū agmina cōmemini: uinci
 forte nōnunq̄ Saxones potuerūt, fugari nunq̄ poterāt: ego hanc ignomi-
 niam uel primus detestor: hoc cano capite primus, si iubetis, ingrediar, si
 gna preferēs: sequant̄ me qui gloriā gentis adauctā uolunt: fortibus uiris
 minimū semper fuit periculi: imparatos Turingos, & ab antiquo, & nunc
 rectius hostes, aggrediamur: & si fors uelit, etiā Francos ex socijs adortu-
 ri. Incendit omniū animos senis oratio: arma corripunt: & nihil metuen-
 tem urbem aggressi, pertinaciter oppugnant: deinde aggressam scandere,
 capiunt: seuijt gladius in omnes qui arma tulere: cedunt̄ obuij ciues, mili-
 tes sine discrimine: cum ante urbs capta esset q̄ int⁹ intelligerēt: incurrere
 multi in hostes, ciues arbitrati, & extinguunt. Rex Ermēfredus cum pau-
 cis urbe elabit. Franci & si ad pacē inclinabāt, uictores tñ Saxones collau-
 dant. elapsam regē eo respicere rex Theodericus arbitrat⁹, q̄ bellū resum-
 ptis uiribus renouaret. Igit̄ mittit legationē post illū, ut ad pacta inchoata
 reuertat: nihil se imperāte factū: Saxones sua uolūtate tumultuantes nūc
 quiescere. Credidit rex: & q̄d uerū esse cupiebat, facile persuasum habuit.
 Iam egerat cum Iringo Theodericus, ut in suo conspectu dñm suū uenien-
 tem perimeret: magnis a se rebus munerādus. Vbi uenit in regis presentia
 Ermēfred⁹, uictorē uenerat⁹, p̄cidit, ut genua amplecteret. Iringus stricto
 gladio iacentē dñm cōfodit. Theoderic⁹ proditorē exosus, mox a se exire
 precepit: Cui enim mortaliū fidū fore qui dñm sua manu cōfodisset? Irin-
 gus furēs iam, certus mori, gladiū intorsit, ut Theodericū cæderet: sed fru-
 stratus in se uertit ensem; & dñm cadens amplexu petiuit. Hic erat exitus
 proditoris. Theoderic⁹, p̄missam Saxonib⁹ terrā donauit: urbē quā expu-
 gnauere perpetuo cōcessit habitādā. Hic est ager ille quē ab Turingis nō
 auro, sed sanguine mercatū Saxones acceperunt: nunq̄ enim Turingi posse-
 disse legunt̄ agros ad Hadeleriā: q̄s, ut fabula finxt, pro auro Saxonibus
 per arma sua defensos tradidissent. Suæui usq; ad mare aliquando domi-
 nati sunt, nunq̄ Turingi. Suæui terram Saxonū in Italiam cum Lōgobar-
 dis migrantū aliquādo occupauere: quod suo tempore dicemus: in proxi-
 mo circa hæc tempora res gerebatur.

Vm in hoc rerū statu Saxones agerent, Francis pacati, Turingis
d quibus Franci preerāt, non molesti, q̄ terras a Francis permissas
 incolet, Albuinus Longobardorū rex iam diu in Pānonijs se-
 dens, per Narsetē Italiæ præsidē, qui in ea deleuerat Gothorū reliquias, q̄
 iam insigni iniuria ab Imperatrice Constantinopolitana notaretur: illū ue-
 lut eunuchū ad pensa inter puellas distribuenda reuocāte: cum ille respon-
 dit: Telam se orditurū, quā Imperatrix cum totius Imperij uiribus non
 resolveret: uocassetq; Albuinū in Italiā: uocatus ille uenit cum gēte sua,
 uxoribus & liberis una ductis. Prospexit tñ reditui, si quid aduersi cōtin-
 geret: nam Hunis præcario suā attribuit prouinciā habitandā: Nec uero
 Albuinus reditui solū prospexit, sed uiolentię cauit, quā est fieri posse opi-
 natus: Nam ut munitior intraret Italiā. XX. millia Saxones sibi adiūxit:
 qui, quēadmodū Longobardi, uxores, filiosq; cum omni suppellectili car-
 ris impositos traxere: insuperq; duxere ad fœtus suscipiendos equarū bo-
 umq; armenta: præter iugandos aratro boues, & innumerā animalium mul-
 titudinē cibo mortaliū suffecturā. Fuit uero migratio Saxonū alijs etiam
 populis accommoda. Clotharius nancq; & Sigebertus Francorū reges, Sue-
 uos ad Renum sedentes, in deserta a prædictis Saxonibus loca Germanię
 trastulerūt: cum nec illos nihil male de se meritos delere uellent, neq; Gal-
 liarum partibus sibi uicinis coalescere equanimiter tolerabāt. Hęc est illa
 emigratio, & Sueuorū in Saxoniā introductio, quā Speculum Saxonū in
 textu & glossa cōmemorat: cum reuersi Saxones pulsus Sueuis, deteriorē
 fecere cōditionē fœminarū, quę Sueuis cōiugio, qđ mox dicem⁹, copula-
 ri sunt passę: qđ ibi (quisq; erat Speculi cōditor) falso tribuit emigrationi
 quā in Angliā fecere Saxones: nā inde nunq̄ sunt reuersi: insulā semel ap-
 prehēsam nunq̄ deinde relinquētes. Mira est autē illis sæculis tam crebra
 gentiū transmigratio, quę neq; ante, neq; posteriorib⁹ sæculis tam frequēs
 acciderat: Quis autē sine nutu gubernantis omnia Dei illā, ut uocant Itali,
 barbarorū eruptionē accidisse crediderit: Quis nō uidet perinde retusam
 supbiā Romanæ ditionis: quę diu authorē suū distulit agnoscere? Nam
 ubi sanctorū matyrū abūdantius q̄ Romę fusus est cruor: quo in loco ma-
 gis efferbuit pro falsis dñs principū indignatio: Ergo qđ Roma diu irro-
 gavit iunoxijs, hoc passa est in ipsa urbe, & Italia, & Romanis prouincijs
 ab illis nationibus quas ante ignorauit, uel cōtempnit. CA. XXX.

Saxones cū aliquādiu sub Longobardis in Italia militassent, per-
 tecti alieni imperij, qui se ad libertatē natos arbitrarētur, in patriā
 respexere: Accessit Frācorū regū non obscura suggestio, qđ uel-
 lent in Italia seruire, qui in libertate nati, etiā alijs, si satis niterent, impera-
 rent. Vrebat quidē Francos gloria Lōgobardorū: q̄ locupletā prouinciā
 & dominā gentiū tā facile cœpissent: imminerētq; terrore uicinis gētib⁹.
 Quocirca uolentes Longobardorū Franci potentiā minuere, tale aliquid
 Saxonib⁹ per submissos instillauere. Facile persuaseris homini libero suo
 iure uiuere. Non surda aure Saxones accēpere in quod sua spōte propen-
 debant: Cum ergo Longobardi essent bello Cāpaniæ occupati, Saxones

transcendere alpes constituerunt. Id cum Longobardi rescissent, non ultra differendum rati, periculis occurrere constituerunt, quæ eos multa manebat, si Saxones, tam magnū presidium abissent. Sed quia Amatus provinciarum Romanæ, & Fracilio Aniciensis, presides, ab regibus Franciæ cõmuniti, arma ostenderunt Longobardis, in illos ducendum fuit: Omisissis igitur Saxonibus eo intenderat: cum interim Saxones suo itinere gradietes per Gallias in Remenses sunt delati: & apud Strablonense rus castris positus, non paruo tẽpore quieti fuerunt: nec damna provincialibus intulerunt: qui eos iussu regum cõmeatibus adiuuabant. Quãprimũ Saxones intellexerunt Burgundiones cladẽ accēpisse ab Longobardis, & Amatũ provinciarum Romanarum presidẽ interfecit, & Longobardos in Italiã reuertisse, timore laxati, mutarunt mores: & omnia in Remensibus tumultu implẽtes, prædã undiq; agebant. Ennius interea Mũmulus Romanus ciuis Amato suffectus, quẽ in Longobardos Franciæ reges multis copiis adiuuabant, Longobardos superauit: quare ab Arithpaito Parisiorum rege iussus, quod facere optabat, duxit in Saxones nihil tale timetes, & haud secus quod si nihil hostile cõmisissent omnẽ curam custodię negligentes. Aggressus itaq; Mũmulus eos primo impetu fudit: dissipatosq; persequutus, magnã in illos edebat cædẽ: colligentes tñ sese, & inuicem adhortati Saxones, prælio uolebant & iusta acie cum Mũmulo configere: sed multi hincinde missi a Francis regibus nunciis, utrunq; exercitũ perduxerunt ad pacẽ: cuius fuerunt cõditiones: ut Saxones relicta præda, & certa auri summa in compẽsationẽ irrogati damni persoluta, in Italiã qua aduenerant, remearent: quãquidẽ Sueui ab regibus Franciæ Saxonum terra donati, cedere loco noluerunt: ergo in Italiã remeauerunt: Sed cum essent ad priora loca reuersi, Longobardos iam factos insolentiores offenderunt: iterũ ergo remeare constituunt: & ad Sigebertũ Metesium regẽ mittentes, certiora quã prius foedera iecerunt: quibus innixi, cũ uxoribus filiisque, & omni suppellectili Italia excessere. Ne autẽ qua incederent provincialibus nimis graues essent, & cõmeatibus indigeret, sese in duas partes diuiserunt: Eorũ una per Nicæã, altera per Ebredunenses iter tenuit: & tñ omnes simul deducente amicabiliter Mũmulo, ad Sigebertũ regẽ peruenerunt. Cõuenerat autẽ in foedere quod regẽ inter & Saxones ictum erat, ut eos ille in patrias sedes restitueret: quas anno ante quintodecimo reliquerat cũ Longobardis in Italiã profecti: optaueratq; Sigebertus id facere: & Sueuis suasis, ut regionẽ partiri paterent, uellentq; equo iure cũ Saxonibus habitare. Saxones uero cõtra, patriã sibi totã non dimidiã ex foedere adiudicandam cõtenderunt. Et cum altercationibus aliquandiu res protracta esset, institere Saxones, ut si nollet rex, aut nequiret Suauos aliena deturbare terra, equo ferret animo, si armis ipsi iustissimis quererent, quod tanta cum iniuria negabat. Passus uero ille est Saxones in Suauos ducere: neq; interea destitit pacẽ querere inter eos, foederatq; cõponi: sed nullis uerbis, nullis pollicitationibus molliri Saxonũ pectora potuere, qui ferro potiùs experiri quã pacto uellent. Et uentũ est ad præliũ: in quo superatis, & magna interneccione cecis Saxonibus, mansit regio Sueuis: quã, prout in initio

accessus sui facere cœperant, Sueuiã appellarūt. Sed tñ Saxonibus obni-
 xe instantibus, cum Franciã reges alijs impliciti bellis tenerent, arma un-
 decũq; contraxerāt: & Sueuis de integro cōgressi, exturbarunt regione:
 & recuperatã per arma patriã, filios & uxores inuexere. Crediderim qui
 inter Suauos habitauere Saxones, cum ad prima prœlia quieuissent, spe-
 rantes cōgentiles suos eorũ uirib⁹ non indigere: ubi uiderāt profligatos,
 & iam magno prœlio uictos, multis amissis, uirib⁹ opus esse, eorũ accessisse
 partib⁹: & ita parib⁹ animis a remanētib⁹ & redeũtib⁹ Saxonibus in Sue-
 uos esse depugnatũ. Eiectos, puincia Sueuos insuper cōtumelia affecere:
 Nã legē sanxerūt: Mulieres Saxonici generis q̄tq̄t Sueuis denupserāt, ali-
 enas a successione paterna haberi: & rursus in suis cōsuetudinib⁹, quas po-
 stea Speculo Saxonũ indiderūt, cū Karolus Francorũ rex, & Ro. Impera-
 tor, autoritate, ut ferūt, interposita cōfirmaret: mulierũ cōditionē in mul-
 tis ob eam rem fecere deteriore. Verũ est tñ q̄ inscitia Glossatoris causam
 refert in eam profectiõnē quã in Britaniã Saxones fecere: ignarus q̄ inde
 nunq̄ egressi, perpetua ditione insulam seruauere: cum uxoribus & libe-
 ris ibi remanentes: sed ex hac Italica cum Longobardis expeditione illa
 prouenerūt, quę in fœminas sunt constituta. CA. XXXI.

Ertoldus tum Saxonibus dux preerat ad arma uir impiger, cum
 b Dagobert⁹ rex Metensiũ (q̄d Austrasiõrũ regnũ nũcupauere) a
 uiuete Clothario cōstitutus patre, uicinã etiã Turingorũ prouin-
 ciam tenebat. Bertoldus aut cum potentiã uicini regis suspectã duceret, oc-
 casionē iam dudũ querebat eam imminuēdi. Ortũ est bellũ, ut fit, inter ui-
 cinos de finibus. Dagobert⁹ copijs ualidis in Metensiũ regione per arma-
 tis, Renũ trañcit: ducturus in hostē. Nec segnis Bertoldus Saxonũ dux
 iam dudũ bellũ sitiens, iuueni regi dux ueteran⁹ occurrit: Conferunt ma-
 nus: & graui utrinq; prœlio multi cadūt. Dagobertus acri certamine pre-
 mit ab opposito Saxone: ut decussa galea, partē cutatã capitis cum adhe-
 rentibus capillis in terrã demitteret: nec leuis erat ictus, cuius impetu deci-
 dens iumēto, regius iuuenis prope erat ut caperet, si non proximorũ fide-
 lium manibus eximeret. Ergo attritis exercit⁹ sui uiribus, paulatim se re-
 traxit rex Dagobertus, uictoriã permittēs hosti: quę tamē non paruo illi
 quoq; cōstabat. Insinuat per nũciũ Dagobert⁹ patri quo sint res in statu:
 orat q̄ primũ suppetias sibi ex Francia uenire. Pater cōperto quo in pericu-
 lo sit filius, raptim cōtractis ex regno armis, & ualido suorũ cōflato exerci-
 tu, ipse proficiscit filio uēturus auxilio: & transpositis copijs per Renũ, ma-
 gnis itineribus contēdit ad filiũ: & iunctis exercitib⁹ una mouēt in hostē.
 Castra tum tenebat ultra Visurgũ, nunc Wiserã uocant: qui limes est ue-
 teris Saxonie hoc est, Westphalie, & eius quę nunc nomen Saxonie reti-
 net. Habuit tñ etiã illa tempestate Saxonã prouinciã ultra Visurgum in
 Herciniã ab olim: & eam quã nuper stipēdij uice promeruit ex Turingia
 ab rege Francorũ Theoderico, cui tum, ut diximus, Saxones militauere: in
 qua tum confederāt uires ad prœliũ collectę. Frãci ad motis flumini castris
 quoq; suis, insolito tripudiauere clamore. Miratus quid hoc esset Bertol-

dus: audit ab his, quos rex hostiliū misit exploratores, uenisse Clothariū
 Dagoberti patrē Francorū regem, cum nouis ad filiū Francorū militū co-
 pijs: Illa de re exhilaratos milites, insolitū preferre clamorē, alacritatis indi-
 cem. Mirū, inquit ille, si Francorū rex quē nuper uita functū ferebāt, nunc
 ex mortuis redeat depugnare. Dum parant utrinq; prelīo, nunciatur Clo-
 thario, non credere Bertoldū adesse Frācorū regē. Ad ripā ergo rex pro-
 pius uenit: & nudato cano capite, quo insignis noscebat, uidendū se Saxo-
 nibus prebuit. At Bertoldus rege cōspecto, quē uita functū audierat, ex-
 clamat: Venisti uetulum caput, canūq; pecus uenisti, iuuenū te armis ite-
 rum immiscens. Franci autē cum morā facere uiderent Saxones, cōcepta
 de recētibus uiribus fiducia, uel nauibus cōparatis, aut uado (res enim in
 obscuro est) fluuiū transierūt: & inualis Saxonibus, magna armorū cōten-
 tione prelīū conserūt: Nec segnes restitere Saxones, diu æqua manu cum
 hostib; confliētes: Sed uicit Francorū pertinax instantia, propter innoua-
 tas & multiplicatas uires: cessereq; Saxones hostib; uictoriā, cæso in me-
 dio pugnantiū agmine duce Bertoldo: Quid enim facerēt sublato capite
 mēbra: fuga sibi quisq; consulere. Sequuti Frāci, omnē Saxonīæ prouin-
 ciam igni ferroq; uastauere: nec abiēre priusq; prodeūtes obuiā proceres,
 de pace agerent: qñ bello tantę moli impares uiderent. Summa fuit, ut Sa-
 xonia annuo Francis penso tributo, dños ac maiores suos agnosceret. Tri-
 butū constitui quingentorū boum, annua solutio. Hoc autē genus tribu-
 ti, aut ei non dissimile in equis, quādoq; Saxones persoluerūt Danię: cum
 essent ab illis quoq; armis & uiribus superati. CA. XXXII.

Tabat hoc in rerū statu Saxonia non diu: nam eodem regnante
 Francis Dagoberto, Wādali, quos nōnulli corrupto uocabulo
 Winulos dixere, cum adhuc uicinā tenerent prouinciā, quæ nūc
 terra Brunswickcēsis est, cum uicinis ecclesiarū predijs, dissimulātibus, ne-
 scio si etiā ad eam rem inuitātibus, Saxonibus: ut per occasionē excuterent
 iugum Francorū: irrupere in Turingiā, tum Francis parentē. Gens erat ui-
 ribus non cōtemnenda: exemplū sequuta gentiliū suorū, qui sepe trās-
 ito Reno, res magnas perægerūt: quod in Wandalia nostra explicuimus.
 Sed tum Saxones misso ad Dagobertū Francorū regem nuncio, cum illo
 egerant, ut si armis suis pellerēt Winulos gentē Wandalarū de Francorū
 prouincia, tributo liberi, & amici regis in reliquū tempus scriberent. Ac-
 ceperē cōditionē Franci: Saxonesq; contractis ad eam rem armis, pro ar-
 bitrio sponsonē impleuerūt: siue aperta ui, siue per pactionē res ageretur:
 obscurū enim permansit, qua uia fieret: q̄ nulli tum in Saxonia scriptores
 haberent, & in Francia glorię gentis inuidere, nemo dignat rem satis ex-
 plicare. Sed tum Francis per Saxones reddita est sua Turingia: & in reli-
 quū n̄dem Saxones non tributarij, sed Francis foederati habebant. Quo
 tempore in Francia templū sanctis martyribus Dionysio & socijs extru-
 ctum, a Christo, ut ferūt, est consecratū: prodente homine leproso, qui in-
 tus pernoctabat: obtēta ab ædituis uenia: & in argumentū ueritatis, mū-
 datum se cūctorū oculis ingerebat: qui noscebat passim a multis pro ximo

uespere leprosus. Hac etiã tempestate institutũ est ius publicarũ sub diuocundinarũ inter Parisiũ & Sancti Dionisi opidũ in Frãcia, quod peragit in agris, in tota Francia celebre: quod Lenditũ uulgus appellat, ab edicto ut est uerisimile, detorto uocabulo. Per hæc tẽpora rex Anglorũ Saxonũ ex Anglia, nomine Cedoaldus, qui multis bellis fortissime in patria dimicauit, ad Christũ cõuersus est: & tendens Romã, uenit ad Chunipertũ regem Lõgobardorũ, qui filiã eius tenebat uxorẽ: a quo cũ magno honore susceptus, Romam perducitur: & a beato Sergio papa baptisat⁹, Petrus est nominatus: cunq; adhuc in albis esset, Romæ morit⁹: & in ecclesia Sancti Petri sepelitur: iam enim paulatim Anglia tota cum omni gẽte sua ad pœnitentiã conuersa, credidit Christo.

CA. XXXIII.

Sliduum deinde bellũ Saxonibus incessit de Turingia Francorũ prouincia: in cuius finib⁹ iam, quia Saxones nõnihil iuris elaborãdo quesierãt, quotidiana de terminis questio erat: Sed & Frãcis Christianis principib⁹ odiosum erat Saxonũ nomẽ, q̃ adhuc gẽtili sorderent errore: quocirca Karolus Martellus, Pipini Breuis filius, aulę præfectus, qui Maior etiã dom⁹ dicebat, non dissimilis potestate illi, qui olim Romano florente Imperio, Præfectus prætorio diceret: pro qua dignitate mira inter Francos proceres fuit contẽtio: Sed tñ Martellus uarie a fortuna iactatus, cum carcere nouerçæ elapsus esset, ad eam dignitatẽ peruenit, ut regnũ omne sub illo administraret: Iam enim reges partim ob puerilẽ etatẽ, partim ob socordiã, regni gubernacula pmisere Maiori domus: Ipsi uelut idola domi sedebãt, semel in anno populis se exhibuere uisendos, reliquos dies in ocio & uoluptatib⁹ triuere: ut olim Persarũ reges, qui nusq; se prebuere cõspiciendos, sed per amãtissimos sui solũ adibant, consulti de rebus gerendis: qui status semper fuit perditiõni proximus: Sic enim perire Persarũ reges, sic & Francorũ regnum in alios per similitẽ socordiã est translaturũ: & si uerũ fateri licet, sic perijt Romanũ Imperiũ: q̃ q̃diu principes rem gerebant, omnia prospere successere: quorũ erat nouissimus Magnus Theodosius: post cuius interitũ, quia principes ipsi per se rem agere detrectabãt, ducibus permisere, sub quib⁹ primũ declinauit, donec in eam concederet umbrã, in qua uix cernit hodie. Sed tum Francorũ res administrabat Martellus, uir illi seculo foelicissimus: qui nisi illi seculo cõtigisset, actũ esset de uniuersis Gallijs, quas tũc infestas fecere de proximis Hispanijs, quas occupauere numerosissimi Saraceni. Sed Martellus suo nomini respondẽs, ubiq; malleus hostiũ, ubiq; propugnator suorũ, Aquitania & Valconia primũ, inde etiã Romana, puincia expulit Saracenos: mira uirtute, & incredibili foelicitate ubiq; uictor. Qui pacatis in occidẽte rebus, cum Saracenos suis & Romanis prouincijs expulisset, conuersus in alterũ latissime ditionis angulũ, etiã illũ purgare sordib⁹ cõstituit. Saxones erãt ea tẽpestate dæmonicolæ, & qui Christianã religionẽ aspernarent: in eos conuersus Martellus, bellũ instituit, & bellum inchoauit, quod demũ nepos eius ex filio, Karolus Magnus, peregit: Tantę molis erat Saxonicam gẽtem patrijs ritibus auertere. Magno tamẽ tum bello pressi Saxones &

exhausti, Karolo quidē Martello manus dedere: cōponentes cum illo per
 qualescūq; cōditiones: sed leges Christianas accipere necdū consenserūt.
 Et is quidē uir incōparabilis, ubi post mirifica quę ubiq; uictoriose pere-
 git opera, iam ætate fessus, priusq; uita excederet, filijs Karlomāno atq; Pi-
 pino, ditionē distribuit: de rege nihil pensi faciens: nam armis quæsitā di-
 gnitatē filijs relinquere disponēs hereditariā, uiuens inter filios ita parti-
 ut Karlomāno Austrasiā, Franciā, & Turingiā, Pipino uero Gallias per-
 mitteret: ubi tñ maior rerū moles incūberet, iūctis uirib⁹ fratres unū iussit
 sentire. Ita cōmunē fratrē Griphonē bella germanis intētātē, q; pater illū
 testamento uidebat̄ præterisse, capiūt: & honesta liberacq; custodia curant
 asseruari: ipsi iunctis armis in Alemānos iuga detrectātes duxere. Aquia-
 taniā duce Hunoldo rebellantē redigere in quietē: Odilonē Baioariæ du-
 cem iam rebus nouis studentē, præueniūt. Inter hæc Saxones quoq; se cō-
 mouerant, non satis propalata tumultuationis causa: Vna in propatulo fu-
 it: q; nomini Christiano infestissimi, erāt idololatræ: quā rem fidelis & re-
 ligiosus princeps Karlomānus animo execratus, in eos duxit exercitū: &
 eos quidē tum perdomuit, ut legibus sæculi parerēt ad equabilitatem: sed
 Christi religionē neq; uerbis suadere, neq; armis inducere poterat. Deins-
 de autē uir cordatissimus, & quē sæculi pœniteret, iam dudū omiſsa regni
 administratione, fratriq; Pipino permitta, Romā proficiscit̄: ibiq; aliquā
 diu uersatus in mōte Soracte qui Siluestri dicitur, monasteriū diui Bene-
 dicti sub regula, suis expensis erexit: seq; inibi monachū fecit: sed frequen-
 tatione uisitantium de Francia nobilium male affectus, eo relicto loco, ad
 montem Cassinum, quem Sanctus quondam pater Benedictus incoluit,
 adiit: ibiq; Domino seruiēbat.

CA. XXXIII.

Ripho Pipini frater, iā altero demigrāte, sperans in partē admini-
 strationis summo iure deuocari: ubi spe sua frustraret̄, ad Saxo-
 nes perpetuos Francorū hostes cōfugit: ibi collecto iusto exerci-
 tu, adueniēti Pipino occurrere ad Onacram amnē loco quē Horemū inco-
 le uocant, non dubitauit: Pipin⁹ autē ad fluuiū Misaham in uico Strahun-
 go castra fecit: nullo tamē prælio cōmisso, in colloquiū uenere fratres: sed
 tum infecta re inuicē discessere. Gripho quidē Saxonū idololatriæ gentis
 præsidio non satis fidens, in Baioariā se recepit: ibi cōciliatis qualitercūq;
 proceribus, Tassilonē hospitē suū ducatu proturbat. Ea re cognita, Pipi-
 nus cum magnis copijs in Griphonē progressus, Tassilonē restituit: Gri-
 phonē autē in eius potestatē uenientē, in Gallijs donat non parua ditione:
 ut magnorū ducū par, etiā maior uideri possit. Ea tñ re minime contētus,
 ad ducē Aquitaniæ Gaifirū, iam Francis inimicantē, defecit. Quo tēpore
 regni Frāciæ proceres regis sui Hilderici perspecta ignauia, & q; nullis re-
 bus idoneus uideret̄, solēni legatione apud Summū pōtificem Zachariā
 peregerūt, ut regnum Hilderico abrogatū, Pipino & successoribus illius
 in perpetuū proueniret. Oratores fuere Burchardus Bituricēsis archiepi-
 scop⁹, & Furadus, quē alij abbatē, alij sacerdotē scribūt. Ita regnū Pipino
 prouenit: & in eius successione diu permāsit. Quā ideo rem in cōmemora

tionem adducimus, quod proxime de Karolo Magno, Germaniæ & Gal-
 liarū principe multa scripturi, teneamus quo ordine in lineā sui generis re-
 galis principatus aduenerit. Iuuat inter hæc intueri, quibus se inuicē obse-
 quijs extulerūt Domus Franciæ, & Sūmus pontifex: nam Frāci detulerūt
 Pontifici arbitriū declarandi regis: quasi is sit per quē reges regnant: qui
 pridem in urbe cōsistere uix potuit, quo minus arbitrio Cōstātinopoli-
 tanorū Imperatoris aut captus, aut relegatus abiret. Vicissim Romana se-
 des hoc prestetit beneficiū domui Pipini, ut regiū nomē haberet: & dein-
 de Karolū ad imperiale culmē prouexit. Non parū causę durantis etiam
 hodie scederis inter Romanū pontificē, & Franciæ reges: dicente Scriptu-
 ra: Qui me glorificāt ego exaltabo. Ad Pipinū reuertamur. Prima hui⁹
 regis post susceptā coronā opera fuit, arma in perfidos Christo Saxones
 uertere. Magno igiī in eos apparatu ducens, bellū eis intulit grauissimū:
 sed ea fuit gentis moles, ut non statim ad mutandā religionē posset armis
 cogi: Ea igiī expeditio frustra fuit. Cum autē undiq; nouo regi & fauor
 & uires increuissent (nam solēnes ab Imperatore Cōstātinopolitano nū-
 cios cum muneribus accepit) Baioriæ dux Tassilo regē adiens, impera-
 ta se facturū pollicet. Cum igiī in Saxonā maiori apparatu ducere cōsti-
 tuisset, audit Saxones omnes aditus cōmunisse: Sed ille ui perfregit: & in
 hostico solo pugnaturus constitit: occurrētes, & iusta acie decertātes, ui-
 cit: imposito tributo (id erat trecentorum per singulos annos caballorū)
 ad tempus Perliamenti soluendo dimisit.

FINIT LIBER PRIMVS.

INCIPIIT LIBER SECVNDVS.

MAGNO KAROLO NON AB RE
 nouo ordimur principio: q̄ ille Saxonā salutē iuuexit:
 cum religione Christi, maiorē prouincię inducēs ciuili-
 tatem. Libet clarā & religiosam Magni hui⁹ Karoli ori-
 ginē, & lineam generis per censere: a sancto Nodaldo
 Treuerorū archiepiscopo sumpto principio. Is magnæ
 uir nobilitatis, princeps ex Palatio, rapit ad ecclesiā: cla-
 rescēs multis per sanctitatē miraculis. Sororem alterā Seuerā consecrauit
 Christo monialē: aliā Ittam, clarissimo duci Pipino dedit cōiugē: ex qua
 nascunt Grimoaldus princeps, Gertrudis diua monialis, & Begga nupta
 principi Amsigiso, sancti Arnulphi ex Maioredomus Metēsis episcopi fi-
 lio: Itta peperit Pipino Karolū Magnū cū fratre. Igiī Pipino rege facto
 de medio, ad filios eius Karolū & Karlomannū omnis paterna ditio per-
 uenit, Karolus Wormaciæ, Karlomānus Sueffione regni coronā accepe-
 re. Parebat Frācis iamdiu Austrasia (ea est Metensis prouincia: nam quæ
 nunc Austria dicit, tunc Norica, diu post sortita est Austrię uocabulum)
 parebat Sueuia, Baioria, & quę prima Francis nomē dedit, Francia Ger-